

РУСЛАН І ЛЮДМИЛА

Олександр Пушкін

Олександр
ПУШКІН

РУСЛАН
і
ЛЮДМИЛА

Augustus Pyramus

Олександр Сергійович Пушкін

РУСЛАН І ЛЮДМИЛА

Український переклад Павла Домчука

ЛІЛЕЯ
ТЕРНОПІЛЬ
2011

Книга, яка виноситься на суд читача, — новий переклад українською мовою безсмертного твору великого російського поета Олександра Сергійовича Пушкіна «Руслан і Людмила». Автору перекладу, Павлу Домчуку, вдалося досягти звучання пушкінської поезії українською мовою завдяки чудовим знахідкам відповідності оригіналу в скарбниці невичерпних дарів нашої материнської мови: такої мудрої і повчальної з вуст старого Фінна, ніжної і пестливої для закоханих, співучої і барвистої в описі картин природи, дотепної та іронічної, коли йдеться про людські слабкості, суворої і нещадної щодо ворогів.

НА ДОРОЗІ ЛЮБОВІ І ДОБРА

Справжня поезія твориться не лише в стані особливої чуйності і чутливості душі. Для поезії необхідний ще й якийсь особливий спалах відчайдушності, навіть зухвалості, відчуття особливої авторської місії і здатності створити те, що не під силу нікому в світі. Все це може відбутися і безрезультатно, просто переколотивши поета в задумі і нічого не давши, але без такого стану душі нічого значного не створив і не створить жоден поет.

Цікаво, що поезію, створену в такому стані, може перекласти поет-перекладач, переживаючи те, що й автор. Інакше буде сухий переказ, навіть, якщо він бездоганно-майстерно зроблений. Я радий відзначити, що в даному випадку душі автора і перекладача гармонізувалися: при всій величі Пушкіна це не тисло на Павла Домчука. Він азартно й сміливо жив і працював у поемі «Руслан і Людмила», не боявся того, що до перекладів творів Пушкіна свого часу приклалися талановиті українські поети, в тому числі і видатний поет та майстер перекладу Максим Рильський, і саме тому Домчуку вдалося зробити новий художній переклад цього великого твору російської класичної літератури.

Павло Домчук не випадково для перекладу першим твором Пушкіна обрав саме «Руслана і Людмилу». Вся ця дивовижна сюжету відбувається в древності на землях Київської Русі в особливому загадковому ореолі нашої минувшини, в сяйві слави великого стольного града — древнього Києва, в чарах дніпров-

ських берегів і пагорбів, що доповнює фантазію чаклунського незміру. Все і наше, і далеке, недосяжне, незбагненне, а тому в такому трепеті й тримає душу навіть спокушеного читача.

В перекладі — чудові знахідки з царини невичерпних дарів нашої материнської мови, такої мудрої і повчальної з вуст старого Фінна, ніжної і пестливої для закоханих, співучої і барвистої в описі картин природи, сповненої гумором і дотепом, коли йдеться про людські слабкості, суворої і нещадної, щодо сил, ворожих всьому доброму та людському на землі.

З радістю благословляю на дорогу до читача цю книгу ще й тому, що з'являється вона в час, коли так багато бажаючих сіяти розбрат і ворожнечу між народами, спекулюючи на любові до рідної мови, і мало лишається тих, хто по-справжньому плекає рідну мову, розкошуючи у барвистому світі близьких слов'янських мов. Благословляю, бо знаю: на цій дорозі майбутнє любові і добра.

Михайло ШЕВЧЕНКО

Олександр Сергійович Пушкін

РУСЛАН І ЛЮДМИЛА

Український переклад Павла Домчука

Присвята

Вам, серця і душі цариці,
Красуні, я для вас одних
Віків минулих небилиці,
Зі струн дозвілля золотих,
Під шепіт древності звабливий
Писав, римуючи слова.
Отож прийміть цей твір грайливий!
Не вимагаючи похвал,
Я й так щасливий сподіванням,
Що діва у полоні чар
Палкого й ніжного кохання
Загляне в мій словесний дар.

Край моря в лузі дуб зелений;
На дубі — золотий ланцюг:
Вночі і вдень там кіт учений
На чатах ходить все навкруг.
Праворуч йде — пісні заводить,
Ліворуч — казку гомонить.

Там чудеса: там щезник бродить,
На гіллі мавка там сидить;
Там, на незвіданих стежинках,
Сліди небачених страхить;
На ніжках курячих хатинка
Без вікон, без дверей стоїть;
Там ліс і луг дивують око,
Там хвилі на зорі високі
На берег котяться в піски,
І тридцять витязів вродливих
Виходять строем з вод бурхливих,
І з ними дядько їх морський;

Там королевич мимоходом
Полонить грізного царя;
У хмарах там перед народом
Через ліси, через моря
Чаклун несе богатиря;
В темниці там царівна тужить,
І бурий вовк їй вірно служить;
Яга у ступі при мітлі
Там йде, не чуючи землі;
Там цар Кощій над золотом чахне;
Там руський дух... там Руссю пахне!
І я там був, пив мед п'янкий;
Край моря бачив дуб зелений;
Під ним сидів, і кіт учений
Розповідав мені казки...
Одну згадав: то — дивна казка!
Отож послушайте, будь ласка...

ПІСНЯ ПЕРША

*Діла давноминулих днів,
Легенди древності звитяжні.*

У грідниці, в юрбі синів,
У колі витязів відважних
Князь Володимир святкував:
Він меншу доньку віддавав
За князя славного Руслана
І чашу меду до коханих
За щастя й долю випивав.
Неквапом їли предки наші,
Неквапом рухались столом
Ковші, великі срібні чаші
З іскристим пивом і вином.
Вони у серце втіху лили,
Шипіла піна тут і там,
Їх важно чашники носили
І низько кланялись гостям.

Злилися в гамір вже розмови;
Бенкет вирує — шум і гук;
Та враз почувся спів чудовий
І гусел переливний звук.
Всі змовкли, слухають Бояна:
І славить видатний співець
Людмили вроду і Руслана,
І Лелем звитий їм вінець.

Їда й вино — не для Руслана,
Бо вабить близькістю кохана:
На милу пристрасно зорить,
Зітхає, сердиться, горить
Та смика вуса нетерпляче —
Для нього кожна мить щось значить.
Сумні, з нахмуреним чолом,
За шумним дорогим столом
Сидять три витязі заможні;
Не п'ють ні пива, ні вина,
Безмовні за ковшем порожнім,
І страва вся їм не смачна;
Не чують віщого Бояна —
Похнюпились і вниз глядять:
То три суперники Руслана —
Нещасні задрістю горять,
Любов і ненависть таять.
Один — Рогдай, сміливий воїн,
Мечем кордони він подвоїв
Багатих київських полів;
За ним — Фарлаф, хвалько пихатий,
Мастак напитись і напхатись,
Та воїн скромний між мечів;
Останній — буйний по натурі —
Хазарський юний хан Ратмир:
Бліді всі троє і похмурі,
Не тішить їх весільний вир.

Бенкет закінчився... Рядами
Встають поважні городяни,
Не зводять погляд з молодих:
Людмила очі опустила

Так, ніби серцем засмутилась,
Лиш світлий радістю жених.
Та сутінь обняла природу,
Все ближче півночі пора;
Бояри, захмелівши, згодом
Вклонились і пішли з двора.
Руслан в уяві насолоди
Вже пестить діви чисту вроду...
Та сходить Божа благодать
На юну пару одкровенням:
Великий князь благословення
Дає на ніч для молодят.

І ось вже молоду цнотливу
На шлюбне ложе привели.
Вогні погасли... Лель щасливий
Нічну лампаду запалив.
Збулися милі сподівання:
Шовків ревнивий оксамит
Спадає із дарів кохання
На цареградські килими...
Чи чуєте ви ніжний шепіт
І поцілунків звук палкий,
І пристрасний дівочий трепет
Пручань останніх?.. Молодий —
В блаженстві любощів зарані;
Вже ось — солодкі ті плоди...
Враз вдарив грім з вогнем в тумані,
Лампада гасне, дим валить,
Довкола смеркло, все тремтить,
Душа завмерла у Руслані...
Все змовкло. В грізній тиші десь

Розлігся двічі голос дивний,
І хтось, пільми чорніший весь,
Здійнявся доверху в клубах диму...
Князь і отямитись не встиг,
Як терем знов спустів, затих;
Лице холодним потом вкрилось;
Тремтячі руки розпростер,
В німому мороку затерп...
О горе: зникла його мила!
Хапає простір він пустий:
Нема її в пільмі густій —
Украла невідома сила.

Якщо закоханий дарма
Страждає пристрастю тужливо,
То муки гіршої нема,
Однак життя іще можливе.
Обняти ж після довгих літ
Закохану у вас дівчину —
Предмет бажання, туги й сліз,
І враз миттєву ту дружину
Навіки втратити... тож як?!
Звичайно, краще вмер би я!

Однак живий Руслан нещасний.
Та що сказав великий князь?
Убитий зникненням неясним,
На зятя гнівом впавши враз,
Його і двір весь він скликає:
«Де, де Людмила?» — всіх питає
З жахливим полум'ям в очах.
Руслан не чує... «Друзі! Діти!

Допоможіть мені в біді тій!
Ви не боялися меча!
Скажіть, хто зможе достеменно
Княжну вернути на поріг?
Чий подвиг буде недаремний —
Злочинцю, плач! Спокутуй гріх!
Твій меч Людмилу не вберіг! —
Тому її дам за дружину
З півцарством прадідів моїх.
То хто ж здійснить цей мужній вчинок?...»
«Я!» — зять озвався із мук своїх.
«Я! Я! — гукнули вже з Рогдаєм
Фарлаф і радісний Ратмир, —
Ми коней вже своїх сідлаєм
І радо з'їздимо весь мир.
Наш батьку, зменшимо розлуку,
Не бійся: ідем по княжну».
Князь, вдячність маючи одну,
В сльозах простягує їм руки,
Схиливши голову сумну.

Всі четверо виходять чинно;
Руслану вся душа болить:
Себе за втрачену дружину
Картає подумки й мертвить...
За мить — на конях буйногрових
Вздвж берегів Дніпра щасливих
Летять в піщаній пелені
І вже зникають вдалині;
Не видно вершників: скрізь голо...
Та довго-довго ще глядить
Великий князь в порожнє поле
І думкою їм вслід летить.

Руслан знемігся від утрати:
Здавалося — усьому крах.
Дививсь через плече пихато,
У боки взявшись, хват Фарлаф:
Надувшись, їхав за Русланом.
Говорить він: «Нарешті я
У вольні вирвався поля!
Як з велетнем до бою стану,
То крові потече ріка!
Вартує жертв предмет коханий!
Повеселиться меч в руках,
Повеселиться кінь буланій!»

Хазарський хан на цьому тлі
Княжну в уяві обіймає,
Ледь не танцює у сідлі;
В нім молодеча кров аж грає,
Вогню надії повен зір:
То мчить щодуху він до гір,
То при гурті гарцює знову;
Дратує хвацько скакуна
І, здибивши, пускає повід.

Рогдай насупився — й ні слова:
Страшить-бо долі таїна;
Від марних мук ревниво-хтивих
Вогонь ховає він в очах
І часто погляд той жахливий
Спиняє в князя на плечах.

Суперники всі разом їдуть
Весь день в тривожну далечінь.

Темні берег, хвиля блідне;
Зі сходу вкралась ночі тінь;
Тумани над Дніпром глибоким;
Біг змилив коням шерсть пітну.
От під горою шлях широкий
З гостинцем битим перетнувсь.
«Довіримося, — сказали, — долі!
Уже роз'їхатись пора!»
І кожен кінь по власній волі
Обрав свій шлях від хвиль Дніпра.

Руслане! Чом ти тут нещасний
Один в пустелі мовчазній?
Весь жах і суджену прекрасну,
Здається, бачив ти вві сні.
Шолом насунувши на брови,
Пустивши з рук могутніх повід,
Ти ледве їдеш між полів:
В душі дух віри вже зотлів,
Надія щезне, як химера.

Та раптом: перед ним — печера,
І світло у печерній млі.
Він йде під кам'яні склепіння —
Природи первісне творіння.
Зайшов зі смутком: що ж він зрить?
В печері сивий дід сидить,
Спокійним поглядом проймає;
Лампада перед ним горить,
І старець той, як ворожбит,
Прадавні письмена читає.
«Ласкаво прошу, сину мій! —

Сказав з усмішкою Руслану. —
Вже двадцять літ в печері тій
В пільмі життя самотно в'яну...
Що має бути — не мине:
Цей день завбачений був мною,
І доля нас звела з тобою;
Сідай і вислухай мене.
Руслане, втратив ти Людмилу,
І дух міцний твій губить силу;
Та зла минеться бистра мить:
То лиш спочатку не щастить.
Надійся й вір, люби і смійся,
Іди на все і не сумуй;
Вперед! Грудьми й мечем! Не бійся!
Свій шлях до півночі торуй.

Руслане, знай: твій кривдник зловний —
То Чорномор страшний, як звір,
Красунь вродливих давній злодій,
Злий чародій, володар гір.
Іще нічий в його палати
Не проникав донині зір;
Та ти, як месник для розплати,
Здобудеш їх, і лиходій
Побачить смерть в руці твоїй.
Я все сказав, і твоя доля,
Хода думок твоїх і мрій
Віднині у твоїй вже волі».

Наш витязь старцю впав до ніг,
На radoщах цілує руку.
В очах вже світяться вогні,

І серце забуває муку.
Він весь ожив, та враз лице
Знов переймається журбою...
«Я знаю, сину, що з тобою,
Та сум неважко зняти цей, —
Сказав старий, — для тебе ревна
Любов старого чаклуна;
Вгамуйся, знай: вона даремна
І юній діві не страшна.
Він зорі зводить з небосхилу,
Він свисне — місяць затремтить.
Та є плин часу! Маг безсилий
Спинити старість хоч на мить.
Ревнивий трепетний хранитель
Замків безжалісних склепінь,
Він тільки немічний мучитель,
Красуні-полонянки тінь.
Довкола неї упадає,
Кляне жорстокий жереб свій...
Та, добрий князю, день минає,
Спочинь, бо завтра йдеш на бій».

На мох м'який Руслан лягає
При ледве тліючим вогні;
Забутись хоче уві сні,
Товчеться, крутиться, зітхає...
Даремно! Витязь врешті-решт:
«Мені не спиться, батьку, теж!
Душа болить мені журбою,
І сон не в сон, як нудно жить.
Дозволь же серце освіжить
Твоєю мовою святою.

Мою неввічливість прости...
Раз віру дав мені й надію —
Відкрися: хто ти, благодійний?
Як опинивсь в пустелі ти?»

Старий зітхнув і посміхнувся...
«Мій любий сину, — мовив він, —
Про отчий дім я вже забувся...
Похмурий край. Природний фінн...
В долинах, схованих у скелях,
Отару пас і, крім оселі,
В безпечній юності, повір,
Я знав лишень дібров гущави,
Струмки й печери наших гір
І втіхи бідності — забави.
Та жити в рідній стороні
Більш не судилося мені.

Тоді край селища в хатині,
Як милий цвіт у самотині,
Жила Наїна. Подруг всіх
Вона зацьмарила красою.
От якось ранньою порою
На луг, посріблений в росі,
Я гнав овець, волинка грала,
Шумів внизу гірський струмок.
Красуня там квітки збирала —
На березі плела вінок.
І звабу долі я наївно
Сприйняв... А то була Наїна!
До неї я — вогню порив
Обпік мені мій зір зухвалий,

Всю душу й серце спопелив:
Я впав у пристрасть небувалу —
Тужив і мучився, й любив.

Минула року половина,
Я з трепетом відкрився їй,
Сказав: «Люблю тебе, Наїно!»
Та боязкі жалі мої
Наїна зверхньо згордувала —
Любила лиш красу свою
І байдуже відповідала:
«Пастух?! Тебе я не люблю!»

І так мені немило стало:
Ні рідна пуца й тїнь лісів,
Веселі ігри пастухів —
Нїщо нудьги не потїшало.
Від туги серце сохло-в'яло.
І зрештою надумав я
Лишити фїнські ті поля:
Морів незвіданих глибини
Переплисти. В тїй стороні
Здобути славою в борні
Увагу гордої Наїни.
Зібрав я смїлих рибаків —
Пригод і золота шукати.
І вперше тихий край батьків
Почув жорстокий звук булата
І шум розбїйницьких човнів.
Сповна надїй, долав я милі
В юрбі безстрашних земляків.
Ми десять лїт снїги та хвилі

Багрили кров'ю ворогів.
Біг поголос: моя зухвалість
Чужим царям вселяла страх,
І горді лави їх бувалі
Ми розбивали в пух і прах.
Ми грізно й весело стинались,
Данину брали та дари,
І з переможеним здіймали
Медові чаші догори.
Та серце з пристрастю хмільною
До чар Наїни, в час боїв,
Томилось смутку таїною,
Шукало фінських берегів.
«Додому час, — сказав я, — друзі!
Нам досить тішитись в кольчuzі,
Їй місце на кілку в селі».
Сказав — і весла зашуміли;
І, страх лишаючи в імлі,
В затоку рідної землі
Ми гордо й радісно влетіли.

Збулися сни мої палкі,
Здійснились заповітні мрії!
Ось сяйво любовців надії,
Хвилини зустрічі стрімкі!
До ніг поклав їй меч кривавий,
Як символ мужності і слави,
І дорогі скарби свої;
А сам від пристрасті п'янкої,
Оточений безмовним роєм
Всіх подруг заздрісних її,
Стояв невільник поміж послушним.

Вона ж — зронила без жалю:
«Герой?! Тебе я не люблю!»
І зникла з виглядом бездушним.

До чого повість, сину мій,
Якщо вже мовити несила?
Ще й нині, в самоті своїй,
Зі сном в душі, в дверях могили,
Я пам'ятаю крах тих мрій,
І, як минувшину згадаю,
По сивій бороді моїй
Сльоза згорьована спадає.

Та слухай: упродовж віків
В моїй землі, між рибаків,
Наука дивну суть ховає.
В притулку тиші й таїни,
Де тінь лісів, у глухомані
Живуть прадавні чаклуни;
Їм думи мудрі притаманні
І чари знають всі вони;
Все чує голос їх жахливий,
Що вже було, що буде знов,
В їх грізній волі все можливе:
І смерть, і мука, і любов.

І я, шукач кохання страдний,
Рішився в смутку безпораднім
В Наїні, через владу чар,
До себе, в серці безпощаднім,
Кохання запалити жар.
В обійми прагнув до свободи,

В дрімучі мороки лісів,
І там, у вченні чаклунів,
Згубив і молодість, і вроду,
Але вершини досягнув
І таїну страшну природи
Я світлим розумом збагнув:
Пізнав я силу заклинання —
Вінець любові і бажання!
Тепер, Наїно, ти моя!
Про перемогу думав я.
Але взяла насправді гору
Зла доля знов мені на горе.

У мріях сподівань-надій,
В палкому трепеті бажання,
Творю для духів заклинання...
Стріла вогню в пітьмі нічній
Промчалась з гуркотом довкола,
Завила вихором імла,
І затрусилася земля...
І враз, не знати відкіля,
З'явилась баба, сива й квола:
Лиш очі хижим блиском колять,
Горбата й чорна, як рілля, —
Сумної старості картина.
Ах, князю, то була Наїна!..
Вжахнувся я і замовчав.
Очима привид сивий міряв,
Ніяк очам своїм не вірив
І враз заплакав, закричав:
«Хіба можливо?! Ти — Наїна!
Наїно, де твоя краса?

Невже безжальні небеса
Отак тобі зігнули спину?
Скажи, коли, лишивши світ,
Я загубив і душу, й милу?
Давно?...» «Вже рівно сорок літ, —
Фатальний дівин був одвіт, —
Мені вже сімдесят пробило.
Що вдієш, — шамкала вона, —
Вітрами роки пролетіли.
Пройшла моя й твоя весна,
І ми з тобою постаріли.
Та, друже, слухай: не біда
Зрадливих юних літ утрата.
Тепер я сива і бліда,
Можливо, трохи і горбата;
Не та, що в юності, коса,
Не та вже врода і краса;
Зате (хвалилась щебетунка)
Скажу таємне: я — чаклунка!»

І все було насправді так:
Німий стояв я перед нею
І був довершений глупак
При чарах мудрості моєї.

Та жах: чаклунства торжество,
На жаль і подив мій, збувалось —
Моє колишне божество
До мене пристрастю палало.
Скрививши в усмішці їй рот,
Старою володів Ерот:
Потвора прагнула кохання.

Тож уяви мої страждання!
Я весь тремтів, потупив зір;
Вона ж, відкашлявшись, шептала:
«Тебе кохаю я, повір.
Любов всім серцем я пізнала;
Я бачу, друже, що воно
Для жару пристрасті дано;
Я вся прокинулась, згораю,
Від спраги любощів томлюсь...
Ходи! З тобою я зіллюсь...
О милий, милий! Я вмираю...»

Водночас, витязю, вона
Очима млосними моргала,
За поли мого жупана
Руками чахлими трималась.
В тій хвилі я аж завмирав,
Зі страху жмурився й здригався,
Та враз терпець мені урвався:
Я з криком шарпнувся, втікав.
Вона услід: «О недостойний!
Ти збури в вік мені пристойний,
Незайманій діви сні!
Добився серця ти Наїни,
І зневажаєш — от мужчини!
Які підступні всі вони!
Та ба, сама себе вини:
Мене він звабив, лицар крові!
Я віддалась палкій любові...
Зрадливець, нелюд! О ганьба!
Знайде тебе моя злоба! »

Розстались... Самоти доба
Внесла в життя новітню віху,
В душі зневіреній, хисткій
Знайшов собі я іншу втіху:
Природу... Мудрість... Супокій...
Могила вже мене чекає.
Та почуття свої хмільні
Старенька ще не забуває,
Кохання пізнього вогні
З досади в злобу обертає.
З душею чорною любов
Чаклунка зверне ще й на тебе
І вже зненавидить обох,
Та горе не навек під небом».

Руслан захоплено вслухавсь
У сповідь старця; ясні очі
В дрімоті навіть не змикав
І тихого польоту ночі
У плині дум не помічав.
Вже день яріє сонцесяйний...
Зітхнувши, витязь обіймає
З любов'ю старця-чаклуна:
Відчув надію він сповна.
Виходить геть. Ногами стиснув
Руслан зраділого коня,
В сідлі поправився, присвиснув.
«Про мене, батьку, дбай щодня!»
І скаче лугом на долину.
Услід мудрець гука: «Мій сину!
Хай стелиться щаслива путь!
Прости, люби свою дружину,
Поради старця не забудь!»

ПІСНЯ ДРУГА

Суперники у бранній справі,
Забудьте злагоду і мир;
Несіть данину хмурій славі,
Плекайте ворожнечі вир!
Хай світ від вас заціпеніє
У диві злого торжества,
І вас ніхто не пожаліє,
Ніхто не перешкодить вам.
Суперники ж не того роду,
Ви, лицарі парнаських чар,
Спиніться, не смішіть народу
Нескромним шумом ваших чвар.
Сваріться тихо і побожно.
Які в закоханих бої?
Живіть у дружбі, поки можна!
Повірте, друзі ви мої:
Якщо судилась чоловіку
Кохана дівка на порі,
Він буде милим їй довіку, —
Сваритись просто сміх і гріх.

Коли Рогдай непогамовний,
Глухий, озлоблений, безмовний
Своїх супутників лишив,
Було йому тривожно й сумно.
Він через ліс на схід спішив,

Поринувши в глибоку думу:
Злий дух аж груди розпирав,
Бентежив і ятрив до скону.
Він, шаленіючи, шептав:
«Уб'ю!.. Зруйную перепони...
Руслане! Жди на вороння...
Людмила аж тепер поплаче...»
Став раптом, здибивши коня,
І вже назад щодоху скаче.

Тим часом доблесний Фарлаф,
Той, що про подвиги горлав,
Проспавши в затінку весь ранок,
Біля струмка, в самотині,
Для духу й сил своїх захланних
Обідав мирно у тіні.
Та раптом бачить: хтось у полі,
Як буря, мчиться на коні.
Не випробовуючи долі,
Фарлаф покинув свій обід,
Меча і списа та обладки,
Мерщій в сідло і без оглядки
Летить — а той за ним услід.
«Що ж ти біжиш, як пес бездомний? —
Кричить Фарлафу невідомий, —
Нікчемо, стій! Бо здожену
І голову тобі зітну!»
Фарлаф, впізнавши крик Рогдая,
У корчах страху завмирає.
Дух смерті вже над ним витав,
І він коня ще дужче гнав.
Отак і заєць полохливий:

Прищулить вуха й мчить квапливо
По грудях поля вглиб лісів,
В кущах рятуючись від псів.
Якраз на місці того бігу
Весняні води йшли зі снігу:
Стрімкі потоки із ріллі
Ровище вимили в землі.
Примчався кінь на край обриву,
Зметнув хвоста і білу гриву,
Стальні вудила закусив
І — через рів стрибнув щосил!
Та горе-вершник вверх ногами
Звалився у чорне болоття,
Землі не бачив з небесами,
Надію втратив на життя.
Рогдай до яру підлітає;
Здійнявся меч в його руках:
«Кінець тобі! Помри!» — горлає...
Та раптом бачить — то Фарлаф;
Впав меч, і руки опустились;
Досада, здивування, гнів
Йому лице перекосили;
Заціпив зуби, занімів.
Герой похнюпивсь і з ганьбою
Коня погнав від рову геть,
Шалів, казився... та ледь-ледь
Сам не сміявся над собою.

Тоді зустрів він біля кручі
Каргу старезну, ледь живу,
Горбату, схожу на сову.
Дорожнім костюром із суччям

Вона на північ показала.
«Ти там знайдеш його, » — сказала.
Рогдай злорадством закипів
І на погибель полетів.

А наш Фарлаф? В яру зостався,
Не смів дихнути і гадав:
Чи я живий, чи вже пропав?
Куди суперник злий дівався?
Враз чує голос, мов з труни,
А то — стара бубнить над ним:
«Встань, парубче: вже тихо в полі.
Тебе минуло лихо доли;
Тут я лише з твоїм конем.
Вилазь і слухайся мене».

В сум'ятті витязь мимоволі
Покинув рачки грузлий яр;
Оглянувсь боязко довкола,
Зітхнув, ожив і мовив з болем:
«Здоровий, слава Богу, я!»

«Повір! — стара наполягала, —
Знайти Людмилу — годі нам.
Її далеко заховали,
І не для нас та далина.
По світу їздити безрадно —
Ти, справді, й сам не будеш рад.
Отож я дам тобі раду:
Ступай тихесенько назад.
Під Києвом, сам із собою,
Побудь у батьківських покоях,

І хай образа не пече:
Від нас Людмила не втече».

Сказавши, щезла. З неспокоєм
Герой забрався у сідло
І чвалом гнав коня в село,
Забувши князю дане слово,
Людмили ніби й не було;
І шум найменший по діброві
Чи гомін вод, синиць політ
Його вкидали в жар і піт.

В той час Руслан долає милі
Крізь хащі степу і дібров.
З думок про долю й стан Людмили
Йому холоде в жилах кров.
Він каже: «Чи знайду Людмилу?
Моя кохана! Де ти, мила?
Чи гляну в очі чарівні?
Чи посміхнешся ще мені?
Чи, може, чаклуну судилась,
Щоб вік свій бранкою була,
В скорботі дівою старілась,
В темниці хмурій відцвіла?
Чи забере тебе суперник?
Ні, ні, мій друже: через терни
З мечем готовий я на січ,
Ще голова не впала з пліч».

Якось, вечірньою порою,
Скелястим берегом крутим
Наш витязь їхав над рікою.

Стихало все. Аж ось за ним
Стріли почулося дзижчання,
Кольчуги брязк і крик, і ржання,
І тупіт у степу глухий.
«Стій!» — грянув голос громовий.
Оглянувся: у полі чистім,
Піднявши списа, мчить зі свистом
Жорстокий вершник і, як змій,
Помчався князь на бранну стрічу.
«Ага! Здогнав тебе! Постій! —
Кричить їздець і зве на бій, —
Готуйся, хлопче! Смертна січа
На тебе жде: з коня впадеш
І наречену тут знайдеш».
Руслан скипів, здригнувся з гніву:
Він узнає цей буйний глас...

Та, друже мій! А наша діва?
Облишмо витязів на час;
Про них згадаєм знову скоро,
Бо вже давно пора б мені
Заглянути до Чорномора,
Де гірко тужиться княжні.

Химерних мрій у небесах
Наперсник іноді нечемний,
Я розповів про ніч ту темну,
Як діви ніжної краса
Від спаленого Руслана
Десь зникла посеред туману...
Нещасна! Викрав лиходій,
Чаклунством зла в руці своїй,

Тебе зі шлюбної постелі;
Здійнявся вихором до зір
Крізь морок, дим і пил пустельний,
І вмить заніс до сніжних гір.
Ти знепритомніла від жаху
І в грізнім замку чаклуна,
Бліда, безмовна, як мана,
За хвилю вже упала птахом.

З порогу хижі в літні дні
Таке вже бачилось мені,
Як півень курку боязливу,
Султан курятника чванливий,
Подвір'ям притьма здоганяв,
В солодкій пристрасті хапками
Крильми вже любку обнімав.
Над ними хитрими кругами
Ширяв вгорі шуліка сірий:
На курку він давно заміривсь
(Злодюга мав-бо гострий зір!)
І впав, як блискавка, на двір.
Здійнявсь, летить. У кігтях хижих
В пільму ущелин гір поблизу
Несе нещасну лиходій.
Даремно, з жалю сам не свій
І страхом скований гнітючим,
Коханку кличе відчайдух...
Він бачить курячий лиш пух,
Що вітром звівся летючим.

До ранку молода княжна
Лежала в забутті тяжкому,

Так, ніби уві сні страшному.
Та ось отямилась вона,
Ледь переборюючи втому,
Сповита жахом і... одна;
Душею зноситься до раю,
Когось із пристрастю шукає:
«Де милий, — шепче, — де мій князь?»
Покликала й завмерла враз:
В очах і подив, і боязнь.
Людило, де твоя світлиця?..
Лежить нещасна та дівиця
В пухових білих подушках,
Де тіль бучного балдахіну;
Завіси, пишнії перини,
Скрізь візерунки на шовках;
Кругом тканини парчевії,
Ще й сяють яхонти, мов жар;
Кадила поруч золотії
Здіймають пахощі до хмар...
Та досить вже... Не був мій задум —
Про чарівний писати дім,
Бо вже давно Шехерезада
Всіх перевершила у тім.
Та світлий терем — не відрада,
Коли не бачиш друга в нім.

Як спало плаття підвінцеве, —
Ви пам'ятаєте ту мить?
Тож наша діва в сукні Єви
На подушках отих лежить.
Одежі тій — нема ціни!
Наряд Амура і природи!

Як жаль, що вийшов він із моди...
Дива відкрились для княжни:
Краси незнані дівчата,
В напівпрозорих ніжних шатах
Постали в сонячній імлі
І поклонились до землі.
Тоді нечутною ходою
Одна з них ближче підійшла,
Княжні ефірною рукою
Розкішну косу заплела
З мистецтвом, в наші дні не новим,
І обвила вінком перловим
Овал поблідлого чола.
За нею, опустивши очі,
Ступила друга тінь дівоча:
Блакитний пишний сарафан
Обняв стрункий Людмили стан;
Покрила коси золотії
І груди, й плечі молодії
Фата прозора, як туман.
Той одяг заздрісний цілує,
Принади, гідніші небес,
Легенькі туфельки милують
Дві ніжки — чудо із чудес.
А третя дівчина Людмилу
В коштовний пояс обвива.
Тим часом пісню втішну й милу
Незримий голос їй співа.
Та ба, ні камінці намиста,
Ні сарафан, ні перлів ряд,
Ні спів принадний урочистий
Її душі не веселять.

Даремно дзеркало малює
Її красу, її убір:
Потупивши додолу зір,
Вона мовчить, вона сумує.

Хто правди любить чистоту
І має в серці крихту жалю,
Той знає істину просту:
Якщо вже жінка у печалі
Крізь сльози, крадькома, нестерпні,
Забувши розум і звичай,
Не гляне навіть у люстерко,
То сумно їй вже аж за край.

Та ось Людмила знов одна.
«Що ж далі?» — губиться вона.
До вікон з ґратами підходить
І поглядом печально бродить
В просторах лютої зими.
Все мертве. Снігові рівнини
Лежать, як білі килими;
Стоять похмурих гір вершини
В одноманітній білизні
Й дрімають у височині;
Навкруг ні даху, ані диму,
Не видно жодної людини,
І ріг дзвінкий, що кожну мить
На ловах весело сурмить,
Мовчить... Лиш інколи зі свистом
Бунтує вихор в полі чистім,
Летить до обрію, як біс,
І там хитає голий ліс.

У відчаї й сльозах Людмила
Від жаху очі затулила.
Ой леле! Враз вона без тями
Біжить до кованої брами.
Заграла брама й відчинилась,
І наша діва опинилась
В саду. Чарівності межа:
Прекрасніший садів Арміди
І тих, якими походжав
Цар Соломон чи князь Тавриди.
Довкола хвилею шумлять
Розкішні затишні діброви,
Алеї пальм і ліс лавровий,
Духмяних миртів пишний ряд,
І кедрів гордії вершини,
І золотії апельсини —
В ставку, як в дзеркалі вони;
Гаї, підгірки і долини,
Напоєні вогнем весни;
Травневий вітер повіває
І хилить трави до землі.
Китайський соловей співає,
Сховавшись в трепетнім гіллі.
Б'ють діамантові фонтани
З веселим шумом аж до хмар:
Під ними, мов живі боввани —
Не знав таких сам Фідій чар;
Він, учень Феба і Паллади,
Любуючись на цей вінець,
Свій зачарований різець
Із рук би випустив з досади.

Розбившись в бризки на каскадах,
Веселки сплівши чарівні,
Плюскочуть, ллються водоспади;
Струмочки у лісній тіні
Дзюркочуть, наче уві сні.
Притулок спокою й розради:
Скрізь вічна зелень, там і тут
У квітах мерехтять альгани;
Троянди, лілії, тюльпани
Цвітуть і пахнуть, і ростуть.
Та вкрай засмучена Людмила
Не бачить їх, іде, як тінь.
Чаклунства розкіш їй не мила,
Байдужа вся ота цвітінь;
Немов сновида, тихо бродить,
Сад чарівний кругом обходить
І гірко плаче з тих чудес
Та очі у розпуці зводить
До наймогутніших небес.
Враз погляд спалахнув мінливо:
Відвага відчаю в очах;
Зачався задум там жахливий.
Вона страшний відкрила шлях:
Місток над прірвою високий
За крок між скелями повис;
Сумна... у тузі... одинока...
Підходить... Глянула униз:
Там — хвилі в урвищі глибокім...
Вона ридає, в груди б'є —
Хвилина смерті настає...
Однак не скочила в потоки —
Щось їй судилося своє!

Моя гарнесенька Людмила,
Весь день блукаючи в борах,
Втомилась, сльози осушила,
В душі подумала: пора!
На травку сіла, озирнулась —
І враз над нею тїнь шатра,
Стріпнувшись, холодом війнула.
Обїд розкішний тут як тут;
Весь посуд з чистого кришталю;
І в тиші з-за гілля в цвіту
Незрима арфа десь заграла.
Дивується сумна княжна,
Та погай думає вона:
«Самій... без милого... в неволі...
Терпіти пощо муки й болі?
О ти, що пристрастю жаги
Мене терзаєш і лелієш,
Мені ще вистачить снаги,
І гідно вмерти я зумію!
Мені не треба ні шатрів,
Пісень нудних, ані балів —
Я їсти й слухати не буду,
Помру на тлі твоїх садів!»
Подумала — й взялась за блюда...

Княжна встає, бучне шатро
І кришталеве все добро,
І звуки арфи... все пропало, —
Як досі, тихо всюди стало;
Людмила знов сама в садах
Тиняється в стежках у гаї.
Та вже у збляклих небесах

З-за хмари місяць випливає;
Повисла мла, як балахон,
І тихо на горбах спочила.
Княжну солодкий хилить сон,
І враз, незнана досі сила,
Ніжніша леготу весни,
Її в повітря підіймає,
І так несе дивитись сні,
І обережно опускає
Там, де троянд пахучих ліс,
На ложе смутку, горя й сліз.
За мить три діви знов з'явились,
Довкола всі заметушились —
На сон знімають шат убір;
Та їх смутний тривожний зір
І змушене сумне мовчання
Являли потай співчування
І долі немічний докір.
Поквапимось: руками спішно
Роздягнута уже княжна;
Красива, чарівна і ніжна,
В одній сорочці білосніжній
До сну готується вона.
Зітхнувши, діви поклонились,
Поспішно зразу ж віддалились.
Ледь чутно цокнули ключі...
Що ж наша бранка уночі?!
Тремтить, як лист, тамує подих;
Страх їй холодні перса зводить;
Миттєвий сон з очей спішить;
Не спить в тривожному чеканні,
Незрушно в темряву зорить...

Все в мороку, в глухій мовчанні!
Лиш серця чує трепетання...
І ніби... шепче тиша їй:
«Іде-іде вже дух злодійський».
Сховалась в подушках мерщій.
І враз: о жах!.. Таки вже дійсно
Щось, наближаючись, шумить.
У блискавицях ніч палає,
Відкрились двері, і за мить —
Ходою гордою ступають,
Шаблями страху наганяють
Арапи в довгому ряду:
Статечно, парами, належно
І на подушках обережно
Несуть сріблясту бороду.
І входить вслід за бородою
Горбатий, з шиєю худюю,
Пихатий карлик із дверей:
Його-то голова побрита,
Високим ковпаком накрита,
Була початком бороді.
Ось він наблизився: тоді
Княжна з постелі вмить схопилась
І Чорномора за ковпак
Рукою цупко ухопила,
Тремтячий підняла кулак
І зверещала з жаху так,
Що всіх арапів оглушила.
У трясці скорчився бідак,
Княжни нещасної блідіший;
Затисши вуха чимскоріше,
Хотів втекти, та в бороді

Заплутався, упав і б'ється;
Не може встати. В цій біді
Арапів гурт аж роєм в'ється:
Біжать, штовхаються, пишать,
Беруть його, як бджоли матку,
І так, клубком, вже геть спішать,
Лишивши у Людмили шапку.

Та що ж там наш Руслан-боєць?
Ви пам'ятаєте ту стрічу?
Бери свій бистрий олівець,
Малюй, Орловський, ніч і січу!
При світлі місяця вночі
Зітнулись витязі жорстоко;
В обох вже рани на плечі,
Списи лежать в траві високій.
Уже роздроблені мечі,
Кольчуги кров'ю геть залиті,
Щити летять ущент розбиті...
Вони зчепились у сідлі.
Здійнявши в небо пил землі,
Баскі під ними коні б'ються.
Борці згоріли вже дотла,
Але в напрузі застаються,
Немов прикуті до сідла —
В шаленстві гніву, злови й зла.
Переплелись і костеніють;
По жилах їх вогонь біжить;
На вражих грудях враг дрижить...
Та ось хитнулися, слабіють —
Хтось згине тут... Враз витязь мій,
Скипівши в лютості своїй,

З коня суперника зриває
І вже на вічний упокій
У хвилі з берега кидає.
«Тож згинь! — у гніві він гукає, —
Помри, завиднику злий мій!»

Читач вже, мабуть, здогадався,
З ким бився доблесний Руслан:
То витязь був, що в битвах знався,
Рогдай, надія всіх киян,
Що до Людмили залицявся.
Він вздовж дніпровських берегів
Шукав суперника слідів;
Знайшов, здогнав, та давня сила
Від нього в битві відступила,
І древньої Русі боєць
Зустрів у хвилях свій кінець.
І чулось знизу, як Рогдая
Тих вод русалка молодая
В холодні перса прийняла,
При яснім місяці, що сяяв,
На дно зі сміхом потягла.
І довго потім, як темніло,
Рогдая привид тут блукав
І всіх рибалок запізнілих
Жахливим виглядом лякав.

П. Дамчук

ПІСНЯ ТРЕТЯ

Дарма в тіні ви причаїлись
Для друзів мирних і близьких,
Пісні мої! Ви не втаїлись
Від заздрості людей слизьких.
І зблідлий критик, для неслави,
Питання згубне вже задав:
Чому я, мов на сміх Руслану,
Його єдину і кохану
Княжною й дівою назвав?
Тебе, читачу, теж заїла б
Печатка чорна у злобі!
Скажи, уїдливиий Зоїле,
Що відповісти тут тобі?
Соромсь, зрадливцю! Бог розсудить!
Від суперечки утечу;
Я рад, що правий серцем буду,
В смиренній злагоді змовчу.
Та ти збагнеш мене, Клімено,
Твій погляд млосний вже щеза,
Ти — жертва сірого Гімена...
Я бачу: втаєна сльоза
Впаде на вірш мій, серцю милий;
Ти — в соромі. І погляд згас;
Зітхнула мовчки... зрозуміло!
Ревнивцю, бійся: близько час.
Досада, змовившись з Амуром,

Вже склали для ганьби ціну:
Готують на чоло похмуре
Прикрасу мстиву і смішну.

Вже сяяли холодним ранком
Сніги вершин північних гір;
Та все мовчало в дивнім замку.
Чаклун, не спавши до сих пір,
Без шапки, втупившись у стелю,
Зітхав сердито у постелі.
Довкола чудо-бороди
Раби товпились мовчазливі,
І ніжно гребінь вздовж ходив —
Чесав густі сріблясті звиви;
А задля користі й краси
Ті вуса й бороду росив
Настій зі східних ароматів,
І хитро кучері вились.
Аж раптом, звідки не візьмись,
Вліта в хороми змії крилатий.
Під брязк залізної луски
Він миттю кільцями звернувся
І у Наїну обернувся,
Всіх дивом вразивши таким.
«Вітаю я тебе, — сказала, —
Товаришу шановний мій!
Тебе я донедавна знала
По славі й величі твоїй.
Таємний фатум нас єднає
Тепер на спільну боротьбу:
Я про біду твою все знаю,
І знаєш ти мою ганьбу;

І голос скривдженої честі
Жагою помсти в груди б'є».

Потішений таким пришестям,
Йй карлик руку подає
І каже: «Дивная Наіно!
Годиться нам такий союз.
Ми осоромим підступ Фінна!
Ййого погроз я не боюсь:
Мені підвладні сила й злоба;
Узнай: чудесний жереб мій
Таїться в бороді моїй —
То не проста моя оздоба!
Допоки волосин отих
Не розрубає меч ворожий,
То навіть з витязів лихих
Ніхто порушити не зможе
Найменших задумів моїх.
Моєю буде вік Людмила,
Руслан приречений на тлін!»
І в злобі відьма повторила:
«Загине він! Загине він!»
Три рази грізно прошипіла,
Три рази тупнула затим
І чорним змієм відлетіла.

У ризі з блиском золотим
Чаклун, чаклункою ще зранку
Збадьорений, рішився знов
Нести до ніг дівиці-бранки
Покірність, вуса і любов.
Ось карлик франтом бородатим

До неї знову йде в палати;
Минув покоїв довгий ряд:
Княжни нема. Він далі, в сад,
В лавровий ліс, до сітки саду,
Вздовж озера, до водоспаду,
В альтанки, під містки... Дарма!
Княжна втекла! Ніде нема!
Не передати мага сором
І рев та трепет з того горя —
З досади він аж глузд втрачав
І з диким стогоном кричав:
«Раби! Сюди всі поспішайте!
Сюди! Надіюсь я на вас!
Людмилу миттю розшукайте!
Знайдіть її! Не гайте час!
Не то — жартуєте зі мною —
Всіх задушу я бородою!»

Читачу, знаєш в чому річ,
Куди красуня заховалась?!
Вона з фортуни цілу ніч
У диві плакала й сміялась.
Лякала борода-змія,
Та був відомий карлик злісний,
І був смішний, а вже ніяк
Зі сміхом жах є несумісний.
Скупалась в сонці вже скала,
З постелі піднялась Людмила
І погляд мимохить зронила
В блискучі чисті дзеркала;
Знічев'я коси золотії
З плечей лілейних підняла;

Чесала кучері густії;
Недбало потім заплела;
Свої вчорашні всі наряди
В кутку розкидані знайшла;
Вдяглась, зітхнула і з досади
Плачем тихесенько зайшлась;
Проте із праведного скла
В зітханні не спускала зору,
І дівчині прийшло на ум,
На хвилі норавливих дум,
Примірять шапку Чорномора.
Довкола все дрімає в млі,
Ніхто Людмилу ще не кличе...
А дівчині в сімнадцять літ,
То навіть з дідька шапка личить!
Від моди ще ніхто не втік!
Людмила шапку завертіла:
На брови, прямо та на бік
І задом наперед наділа.
І що ж? О чудо давніх літ!
Людмила в дзеркалі пропала;
Перевернула — знов стоїть;
Як навпаки вдягла — не стало.
Так ось, що шапка ця таїть!
Зняла — і в дзеркалі! «Прекрасно!
Стривай, чаклуно! Всіх страхіть
Тепер позбудуся завчасно:
Я розпізнала твій секрет!»
І шапку злого чародія
Княжна у радісній надії
Вдягнула задом наперед.

Та вже пора і до героя,
Бо соромно ж займатись нам
То шапкою, то бородою
В той час, як витязь в долі сам.
З Рогдаєм справившись жорстоким,
Руслан проїхав темний бір.
Відкрився долом луг широкий,
Залитий сонцем серед гір.
Тремтить наш витязь мимоволі:
Він бачить давнє бранне поле.
А даль — порожня. Тут і там
Кістки жовтіють; серед ям
Розкидані кольчуги, лати;
Де збруя, де іржавий щит.
В руці кістлявій меч блищить.
У трави вріс шолом кошлатий,
Гадюччя з черепа сичить.
Богатиря кістяк там цілий
З конем поваленим лежить —
Скрізь прах і страх; списи та стріли
Стирчать в землі — свист грізний стих,
І мирний плющ їх обвиває...
Німої тиші жахів тих
Ніщо в пустелі не займає,
Лиш ясне сонце з висоти
Долину смерті осяває.

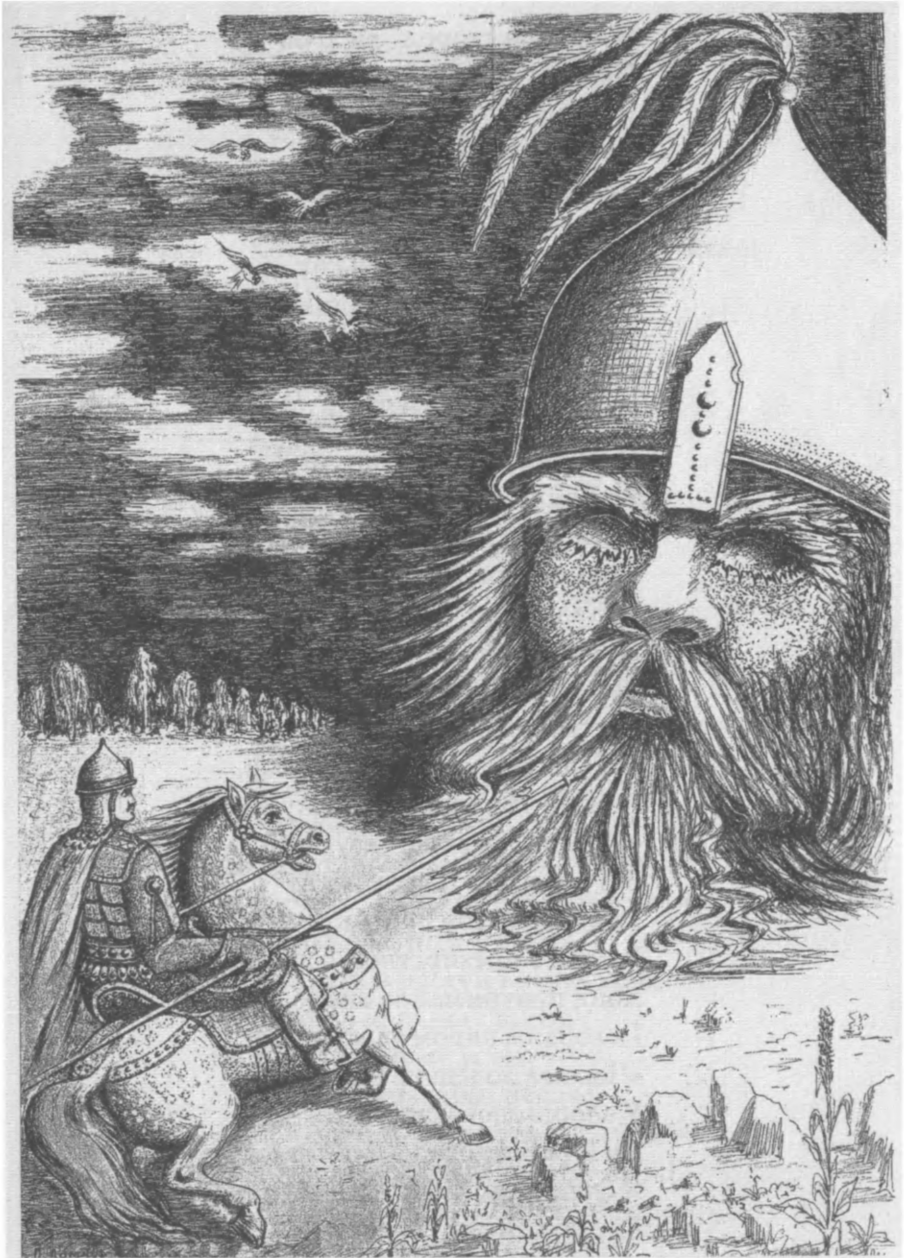
Зітхає князь, ятрить себе,
Довкола дивиться в нестямі:
«О поле, поле, хто тебе
Засіяв людськими костями?
Чий кінь баский тебе топтав

В останній час страшної битви?
Хто на тобі у славі впав?
Чиї лунали тут молитви?
Чого ж то, поле, змовкло ти
І вкрилось забуття травною?..
Хто зна, чи долі вберегти
Й мене від вічності з пільмою!
І, може, під горбом німим
Поставлять тихий гріб Руслана,
І струни голосні Бояна
Не будуть плакати над ним!»

Та спохватився витязь враз:
Потрібен добрий меч герою!
І навіть панцир, бо наш князь
У поединку втратив зброю.
Обходить поле все навкруг;
В кущах, серед кісток забутих,
В громадді тліючих кольчуг,
Шоломів і мечів погнутих
Собі шукає лати він,
Котрі на сонці в полі сяють.
Здійнявся раптом брязк і дзвін.
Він щит сталевий підіймає,
Шолом знайшов і звучний ріг,
Та лиш меча знайти не міг.
Долину брані об'їжджає
І бачить, що усі з мечів
Малі й легкі, уже й на око,
А князь був красенем нівроку,
Не то, що витязь наших днів.
Аби з нудьги чим-небудь гратись —

Рішив хоч списа в руки взяти;
Вдягнув кольчугу з блиском блях
І знову виїхав на шлях.

Вже зблідли заходу рум'яна,
Спить степ, і вітер стих пустий,
Димляться в синій млі тумани,
І сходить місяць золотий.
Смеркає. Стежка вже темніє.
В задумі їде наш Руслан
І бачить: крізь нічний туман
Здаля великий горб чорніє,
І щось жахливе там харчить.
Він — ближче до горба і чує,
Що горб той диханням нуртує.
Руслан і слухає, й глядить
Безтрепетно, зібравшись з духом;
Лиш кінь пряде лякливим вухом,
Весь упирається, тремтить,
Трясе уперто головою,
І грива дибом піднялась.
Та ось над мрякою нічною
Зринає місяць; горб нараз
Весь прояснів. Приглянувсь князь —
І чудо вздрів страшне собою.
Знайду я фарби і слова?!
Жива була то голова!..
Великі очі сном пойняті;
Хропе й трясе шишак пернатий
І пір'ям віє в небеса;
То світиться, то знов тьмяніє:
Наводить жах її краса.

Вона, мов сторож, височіє
Над хмуриим степом лиш одна
В німій пустелі безіменній.
Руслану видалась вона
Бовваном грізним і мерзенним.
І хоче він ту дивину,
Аби прокинутись від сну,
Пізнати ближче. Придивився,
Об'їхав голову кругом
І перед носом зупинився;
Лоскоче ніздрі їй штихом.
Скривилась пика, позіхнула,
Відкрила очі й раптом чхнула...
Здійнявся вихор, все здригнулось,
Піднявся пил; із вусів, вії
Злітали сови, наче рій;
Прокинулись діброви сплячі,
Луна озвалась — кінь гарячий
Підскочив, звивсь і заіржав, —
Ледь витязь сам було не впав,
А вслід загримав голос шумний:
«Куди ти, витязю, безумний?
Вступись, бо голову нагну
І вмить нахабу проковтну!»
Руслан з презирством озирнувся,
Коня притримав за вузду
І з гордим видом усміхнувся.
«Чого ти хочеш на біду? —
У злобі голова скричала, —
Ну й гостя доля вже послала!
Я сплю, тож забирайся геть
І не шукай для себе смерть.

Прощай!» Та витязь знаменитий,
Брутальні чуючи слова,
Сказав статечно і сердито:
«Мовчи!.. Порожня голова
Ніколи мудра не бувала:
Хоч лоб — в сім п'ядь, та мозку мало!
Я їду, і погрозам — зась!
А як наїду — начувайсь!»

Тоді, від люті занімівши,
В шаленій злобі закипівши,
Напнулась голова; як жар,
Криваві очі заблищали,
У піні губи задрижали,
І пара з вуст пішла до хмар.
І тут нараз вона щосили
Назустріч князю вітром дме.
Кінь здибився, напружив жили,
Його буремний вітер йме;
Крізь морок ночі він насилу
Підковами тримає шлях;
Тремтить та форкає зі страху,
І мчить, засліплений тим жахом,
Щоб відпочити у полях.
Скакати в наступ витязь хоче,
Та знов поразка і відхід!
А голова йому услід,
Мов збожеволіла, регоче,
Гримить: «А й витязь! Нумо в бій!
Куди ж ти преш?! Тихіше, стій!
Дивись, бо в'язи скрутиш даром;
Не бійся, ти ж не розмазня,

Порадуй хоч одним ударом,
Допоки не зморив коня».
Та ще й на глум вона героя
Страшним дражнила язиком.
Руслан з досадою німою
Грозить їй списом зі штихом,
Виважує його рукою
І враз — метає!!! Спис стрілою
В язик уп'явся і стримить.
І кров зі скривленого зіву
Побігла річкою умить.
Від здивування, болю й гніву,
Нахабство втративши нараз,
На князя голова гляділа,
Залізо гризла й полотніла,
Та лиш здригалася весь час.
Так інколи посеред сцени
Поганий учень Мельпомени,
Почувши лиш раптовий свист,
Втрачає зразу мову й хист,
Блідніє, роль геть забуває,
Тремтить та повниться слізьми
І, затинаючись, змовкає
В очах глузливої юрми.
В тій зручній хвилі, що наспіла,
До голови, що сторопіла,
Мов яструб, богатир летить:
Підняв могутню десницю,
І в щоку груба рукавиця
З розгону голову разить.
Аж поле гупнуло луною!
Кругом зарощена трава
Вся закривавилась піною,

І, захитавшись, голова
Вже покотилася травою,
Шолом услід їй дзеленчав.
Тоді на місці спорожнілім
Меч богатирський заблищав.
Руслан зрадів душею й тілом,
Схопив меча й до голови,
В росі кривавої трави,
Біжить із наміром жорстоким —
Відтяти вуха й носа їй.
Уже Руслан готовий в бій,
Вже замахнувся мечем високо —
Та раптом: в диві чує він
Благальний стогін з тих руїн...
І тихо меч він опускає,
В нім гнів жорстокий завмирає,
І помсти буря йде на спад
В душі, розчуленій молінням:
Після грози так тане град
Під теплим сонячним промінням.

«Ти справжній, витязю, герой! —
Зітхнувши, голова сказала, —
Твоя десниця доказала,
Що я боець уже не той;
Віднині я тобі — послушник;
Та, князю, будь великодушним!
Бо гідний жалю жереб мій.
І я колись ходив на бій!
В кривавих битвах супостата
Собі я рівного не знав;
І так було б, якби не мав
Суперником лихого брата!

То Чорноморова злоба
Була всіх бід моїх виною!
Сімейства нашого ганьба,
Від роду карлик, з бородою,
Мій дивний ріст ще з юних днів
Він бачив і казивсь страшенно
І, затаївши злобу й гнів,
Мене ненавидів шалено.
Я, дійсно, величезним ріс,
Та був простим; а цей падлюка,
Отримавши плюгавий ріст,
Як дідько хитрий був і злюка.
І це не все в моїй біді,
В його зловісній бороді
Таїться сила зла і згубна:
Йому на світі все доступне,
І, поки ціла борода, —
Йому чужа людська біда.
Одного разу, буцім з дружби,
«Послухай, — солодко сказав, —
Не відкажи у добрій службі:
Я в чорних книгах відшукав,
Що десь за східними лісами,
Край моря, в тихих берегах,
В глухім підвалі, під замками,
У схові — меч! І що ж? О жах!
Я роздививсь в пільмі чаклунства
Для нас обох лихе віщунство:
Меч — вісник нашої біди!
Бо має він, той меч заклятий,
Мені лиш бороду відтяти,
Тобі ж — всю голову; суди:
Наскільки варто нам здобути

Це сотворіння духів злих!»
«Ну, значить, так тому і бути:
Як річ важлива, то — пішли!» —
Я відповів (не знав про зраду).
Соснину на плече звалив,
На друге — брата для поради
Собі на горе посадив.
В далеку вирушив дорогу,
Ступав, ступав і, слава Богу,
Пророцтвам ніби тим на зло,
Спочатку все щасливо йшло.
За тими дальніми лісами
Знайшли фатальний ми підвал.
Я розтрощив його руками
І заповітний меч дістав.
Та ба! Так доля захотіла:
Між нами сварка закипіла —
Питання кожного пече:
Хто володітиме мечем?
Я сперечавсь, він гарячився;
Сварились довго; та нараз
Він злий надумав викрутас,
Притих і нібито зм'якшився.
«Облишмо марний спір-розор, —
Сказав поважно Чорномор, —
Ми тим союз наш лиш знеславим.
Де сварка — розуму нема!
Володаря меча по праву
Хай доля вибере сама:
Приникнемо до шляху вухом
(А я базікання те слухав!),
І хто почує першим дзвін,
Той для меча вже буде зухом».

Сказав і ліг на землю він.
Я здуру також простягнувся;
Лежу і слухаю чогось:
Гадав, що обману його!
Та сам жорстоко обманувся.
Злочинець в тиші мовчазній
Підкрався, на біду мені,
Навшпиньках ззаду, розмахнувся,
Зготовив меч на підлу січ,
І перш, ніж я лиш озирнувся,
Вже голова злетіла з пліч —
І надприродна дивна сила
В ній дух життя призупинила.
Кістяк мій тернами поріс.
В краю, без жодної людини,
Зотлів мій прах без домовини;
А злобний карлик переніс
Мене у край оцей пустинний,
Де вічно мав я стерегти
Меча, що з бою виніс ти.
Ти маєш небо над собою!
Бери той меч, і Бог з тобою!
Якщо ж на стежці до мети
На злого чаклуна натрапиш —
Ох, якщо ти його побачиш,
Підступній злобі відомсти!
Такому щастю радий буду,
Знайду свій вічний упокій —
І вже у вдячності своїй
Назавжди ляпас твій забуду».

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА

Щодня, прокинувшись зі сну,
Молюся Богові я свято
За те, що нині чаклуну
Зосталось місця небагато.
До того ж — честь і слава їм! —
Безпечні шлюби вже й щасливі...
Їх витівки не так жахливі
Мужам і дівам молодим.
Та чаклуни є ще й інакші,
Котрі підступніші, ніж біс:
У них лукавий голос завше,
Усмішка й очі голубі.
Не вірте їм: вони облуда!
Женить від себе їх усіх,
Бо скористають і забудуть —
О, як ненавиджу я їх!

Орфею! Генію чудесний!
Ти — див земних співець небесний,
Пійт кохання, снів і мрій,
Могил і раю вірний житель,
Пустунці-музі ти моїй —
Пестун, наперсник і хранитель;
Прости мені: я — бранець твій
І в повісті моїй забавній
Тепер услід тобі лечу

І ліру музи, явно й славно,
В омані звабній золочу.

Мій друже! В нас ходила чутка,
Як лиходій — крива душа —
Продався бісу сам зі смутку,
А потім — доньок за гроша;
Як після щедрим подаянням,
Мольбою, вірою й постом,
І щирим слізним покаянням
Здобув заступника з хрестом;
Як він помер і як заснули
Його дванадцять тих дітей:
Нас полонили і вжахнули
Дива затаєних ночей,
Оті видіння і примари,
Цей хмурий біс, той Божий гнів,
І грішника живого кара,
Принади непорочних дів.
Ми з ними плакали, бродили
Довкола замкових колон
І серцем ніжно так любили
Їх тихий сон і їх полон;
В душі Вадима призивали,
Пробудження ми зріли в них,
І часто тих черниць святих
На гріб до батька проводжали.
І що ж? Можливо?.. Нам збрехали!
То чи скажу всю правду я?..

Хан спрямував у край південний
Нетерпеливий біг коня
І думав вже на схилі дня
Княжну здогнати полонену.
Та день багряний вечорів;
Даремно він перед собою
В туманну долину глядів:
Ні сліду навіть над рікою.
Зорі останній блиск горів,
Як золото над ясным бором.
Він мимо скельних златоглав
Тихенько проїжджав і зором
Ночівлі між дерев шукав.
Ратмир в долину виїжджає
І бачить: замок на горі
Зубчаті стіни вверх здіймає;
Чорніють вежі угорі;
І діва по стіні високій,
Як в морі лебідь одинокий,
Іде і сяє, як зоря;
І лине пісня й завмира
У тиші вечора глибокій.

«Лягає морок вже густий;
Від хвиль здійнявся холодний вітер.
Йде ніч, юначе молодий!
Ховайся в терем наш привітний.

Вночі тут пестошів сади,
А вдень — і шум, і балювання.
Здійсняться всі твої бажання.
Прийди, юначе молодий!

Красуні тут з роси й води;
В них ніжна мова й цілування,
Солодкі любовці до рання.
Прийди, юначе молодий!

Лиш зблисне промінь золотий
На ложі спраглого кохання,
Наповним келих на прощання.
Прийди, юначе молодий!

Довкола морок впав густий,
Від хвиль здійнявся холодний вітер.
Вже ніч, юначе молодий!
Ховайся в терем наш привітний».

Бринить той спів, чарує світ,
І юний хан вже під стіною.
Його стрічають край воріт
Дівчата красною юрмою.
Вже гамір приязний тече.
Красуні з парубка не зводять
Звабливих, чарівних очей.
Дівиці дві коня відводять.
До замку входить юний хан,
За ним — самітниць милих стан.
Одна зніма шолом крилатий,
А друга — кованії лати,
Та меч бере, та — пильний щит;
Одежа пестощів лежить
Для нього замість латів брані.
Та спершу витязя ведуть
До руської парної бані.

Ось хвилі димні вже течуть
У золоті і срібні чани,
І прохолодні б'ють фонтани.
На килим пишний юний хан
До краю втомлений лягає,
І голе тіло огортає
Прозора пара, як туман.
Красуні-діви напівголі,
Сховавши очі в тіні вій,
Воркують і снують довкола
В турботі ніжній і німій;
Березовим махають гіллям,
Духмяний жар від них пашить:
В знемозі юний хан лежить,
На нього ллють цілюще зілля,
У тіло пахощі втирають
І в ароматах потопляють
Волосся темні завитки.
В блаженстві солодощів милих
Вже хан забув і про Людмилу,
І до Руслана завидки.
Він весь пройнявсь палким бажанням,
Аж хтивий погляд мерехтить,
І, повний пристрасті в чеканні,
Він тане серцем і горить.

Та ось виходить хан із бані:
Халат на ньому злотом тканий;
У колі дів, яких хотів,
Сідає він за пишний стіл.
Я не Гомер, чий вірш високий
Лиш може славити один

Бенкети еллінських дружин,
І дзвін, і піну чаш глибоких;
Миліше, по слідах Парні,
Співати лірою потішно
Про наготу в нічній тіні
І як цілюються там ніжно!
Ось місяць виглянув з-за хмари:
Я бачу терем вдалині,
Де витязь блудить уві сні.
Він наче спить і наче марить;
Його чоло й лице щомиті
Рожевим полум'ям горять;
Його вуста напіввідкриті
Цілунок пристрасні таять.
Жагуче й довго він зітхає
І бачить краль — в палкому сні
Подушку ніжно обнімає.
Та ось у темряві нічній
Відкрились двері; діл ревнивий
Скрипить під ніжкою зрадливо.
У срібнім місячнім вогні
Майнула діва. Сни крилаті,
Зникайте геть! Важлива річ!
Прокиньсь — твоя настала ніч!
Не спи! Бо мить солодку втратиш!..
Вона підходить, він лежить:
В знемозі любощів дрімає;
Покров його з одра висить
І ледь принад його сягає.
В мовчанні діва перед ним
Стоїть, як привид, бездиханна,
Як лицемірна та Діана,

Вже перед пастирем своїм.
І ось вона, на ложе хана
Коліном спершися одним,
Лице до нього нахилиє
В знеможі, з трепетом живим,
І сон щасливця зупиняє
Цілунком пристрасним німим...

Та, друзі, непорочна ліра
Замовкла у руці моїй,
Бринить все тихше голос мій —
Зоставим юного Ратмира;
Обійдеться й без пісні хан,
Бо знов турбує нас Руслан,
Руслан, цей витязь неймовірний,
В душі герой, коханець вірний.
Натомлений упертим боем,
Він солодко і міцно спить
Під тою чудо-головою.
Світанок зіркою ясною
Вже запалив небес блакить;
Проміння бризнуло багряне,
І сонце роси золотить.
Руслан встає, і кінь слухняний
Вже витязя стрілою мчить.

Збігають дні і ниви в'януть;
З дерев спадає жовтий лист;
В лісах осінній вітру свист
Пташиний щебет заглушає.
Густий із мрякою туман
На голі пагорби спадає.

Зима наблизилась — Руслан
Свій шлях відважно прокладає
В далеку північ; з кожним днем
Нові завади зустрічає:
То б'ється він з богатирем,
То з відьмою і злим шаманом;
А то при місячнім вогні
Він бачить, ніби уві сні,
Як між гілками у тумані
Видніє мавок нагота.
Вони гойдаються — й ні слова,
Лиш хитрий усміх на вустах
Руслана манить до любові.
Та віщий Фінна оберіг
Його від зла і чар беріг.
В душі Руслана хіть дрімає,
Їх звабу він не помічає:
Йому Людмила краща всіх!

Тим часом, ще ніким незрима,
Від злих нападок чаклуна
Чудною шапкою хранима,
Що робить там моя княжна,
Моя любимиця Людмила?
Вона, від туги оніміла,
Одна гуляє у садах,
Про друга мислить і зітхає,
То лине думкою, як птах,
По рідних київських полях
І вже додому прилітає;
Братів і батька обнімає,
І бачить подруг молодих

І добрих мамочок своїх —
Полон забула і розлуку!
Та скоро змучена княжна
Вже знов свою згадала муку
І знов засмучена й одна.
Раби чаклунські, як примари,
І день і ніч не спали марно:
З ніг збилася їх вся юрма —
Красуню-браночку шукали,
Метались, голосно гукали,
Однак трудилися дарма.
Людмила з ними забавлялась:
В гаях отих вряди-годи
Без шапки враз вона з'являлась
І кликала: «Сюди! Сюди!»
До неї кидались юрбою
І брали полонянку в круг,
Вона ж нечутною ходюю
Від хижих утікала рук.
І скрізь постійно замічали
Її помітні ледь сліди:
То позолочені плоди
На стиглих гронах пропадали,
То краплі чистої води
На м'ятий луг самі спадали —
Тоді напевне в замку знали,
Що п'є чи їсть якраз княжна.
У вітах кедра, верболозах,
Вночі ховаючись одна,
Шукала хвилю сну вона —
Та тільки проливала сльози.
Світився місяць угорі,

Вона морилась, позіхала
І рідко-рідко на зорі,
В досвітній вранішній порі,
Лесть спала трохи і дрімала.
Лишень сіріла ночі мла,
Княжна до водоспаду йшла
Умитись свіжою водою:
Сам карлик ранньою порою
Якось-то бачив із палат,
Як під незримою рукою
Плескався і бризкав водоспад.
Із сумом звичним і нудьгою,
Неначе той підбитий птах,
Вона бродила по садах:
Нерідко ввечері чували,
Як спів її чарує ліс;
В гаях, траплялось, піднімали
Вінок, що впав у верболіз,
Чи перської жмучок шалі,
Чи мокру хусточку від сліз.

Пройнявшись пристрасті жагою,
Чаклун, затьмарений злобою,
Рішивсь на хід підступний, злий,
Щоб взяти владу над княжною.
Так і Гефест — коваль-митець,
Узявши шлюбний лиш вінець
Із рук красуні Цітереї,
Сплів сіть інтриг її красі,
Богам на глум відкривши всім
Дружини вчинки та ідеї...

Нудьгуючи, сумна княжна
В тіні чудової альтани
Сиділа тихо край вікна
І крізь густе гілля каштанів
Дивилась на квітучий луг.
Аж раптом чує: кличе друг!
І бачить вірного Руслана.
Його хода, обличчя, стан;
Та він блідий, в очах туман,
І на стегні ятриться рана —
В ній серце зойкнуло: «Руслан!
Руслан!.. Достоту!» І стрілою
До чоловіка вже летить,
В сльозах тремтяче шепотить:
«Ти тут... і рана... що з тобою?»
Вже досягнула, обняла:
О жах... той привид враз щезає!
Княжна в сітках; з її чола
На землю шапка вмить спадає.
Холоне й чує — хтось кричить:
«Вона моя!» — і вже за мить
Зрить чаклуна! В страху холоднім,
Мов квітка склалася в бутон,
Зомліла, впала — й дивний сон
Поніс її в свою безодню.

Що буде з бідною княжною?
Чаклун, як мрець, що встав з могили,
Голубить морхлою рукою
Принади ніжної Людмили.
До вуст рожевих пелюсток
Припав зів'ялими вустами

Потворний згорблений дідок
І мислить, загубивши тяму,
Зірвати той таємний цвіт,
Що Лель беріг для молодого.
Уже... та ноша пізніх літ
Гнітить безстидника старого —
І стогне кволий чародій
В безсилій похоті своїй,
Перед княжною упадає;
В нім серце ниє, плаче він,
Та раптом чує рога дзвін...
В сум'ятті, зблідлий лиходій
На діву шапку надіває;
А знизу кличуть знов на бій!
Він кинув бороду за плечі
Й летить на звуки суперечні.

ПІСНЯ П'ЯТА

Яка Людмила чарівна!
Та найдорожче в неї — вдача:
І скромна, й чуйна, й запальна,
Дружина вірна показна,
Пустунка трошки... Це щось значить?
Іще миліша тим вона.
Приваблива: чи сміх, чи горе —
Уміє полонити нас,
То чи порівняна княжна
З Дельфірою, яка сувора?
Одній — послала доля дар
Снувати чари серцю й зору:
Лиш гляне ніжно, заговорить,
І я кохання чую жар.
Та ж — під спідницею гусар,
Лиш дайте вуса їй і шпори!
Блажен, кого у час нічний
В куточок саду затишний
Моя любимиця чекає
І ніжно серденьком назве.
Та знайте, що блажен сливе
Той, хто Дельфіри ще не знає
Або її обходить дім.
Та, зрештою, річ не у тім!
Бо хто ж сурмив? Хто чародія
На січу грізну викликав?

Хто чаклуна так налякав?
Руслан! Він помстою жаріє —
Таки діставсь до лиходія.
Під замком витязь вже стоїть,
Закличний ріг, як буря, виє,
Нетерпеливий кінь кипить
І сніг міцним копитом риє.
Руслан злодюгу жде. Аж ось
Крізь міць сталевого шолому
Зненацька зверху вдарив хтось...
Удар упав, подібний грому!
Князь ледь підняв туманний зір
І бачить: понад головою,
Знов замахнувшись булавою,
Літає Чорномор, як звір.
Щитом прикрившись, він пригнувся,
Мечем потряс і замахнувся;
Та карлик звивсь під хмари й щез.
Аж гульк! Вже знов летить з небес,
Зі свистом падає батальним.
Наш спритний витязь відлетів,
І в сніг у розмаху фатальнім
Чаклун упав — та там і сів.
Руслан, без зайвих слів, нагально,
З коня зіскочив і спішить,
Спіймав, за бороду хапає,
А тать силкується, пихтить
І раптом з князем відлітає...
Лиш кінь баский їм вслід глядить.
Вже чарівник під небесами;
На бороді герой висить;
Летять над горами й лісами,

Летять над дикими полями,
Внизу безодня десь морська;
І, костеніючи з натуги,
Руслан за бороду злодюги
Тримається: тверда рука!
В польоті вибившись із духу
(Міцний-бо руський богатир!),
Чаклун злий гордому Руслану
Лукаво мовить: «Князю! Мир!
Тобі я шкодити не стану;
З поваги до твоїх звияг,
Забуду все без каяття,
Спускаюсь — та тільки з договором...»
«Підступний, злий чаклуне! Цить! —
Спинив наш витязь, — з Чорномором,
В чийм полоні мила скнить,
Руслан не знає договору!
Цей меч тебе накаже скоро!
Летіти можеш хоч куди,
Та будеш вже без бороди!»
Страх обіймає Чорномора;
З досади, в прикрій німоті,
Даремно в довгій бороді
Він хвилі гонить і стрясає:
Руслан її не випускає —
Скубе і шарпає, і мене.
Два дні чаклун героя носить,
На третій він пощади просить:
«О князю, пожалій мене!
Вже ледве дишу, бракло сил;
Помилуй — і що хоч проси;
Скажи — спущусь, куди звелиш...»

«Тепер ти наш: ага, тремтиш!
Смирись в покорі руській силі!
Неси щодуху до Людмили».

Смиренний духом, Чорномор
Додому з витязем пустився;
Летить — і миттю опинився
Посеред гір своїх потвор.
Тоді Руслан схопив рукою
Меча страшної голови,
Заніс його над бородою —
І враз відтяв, як жмут трави.
«Знай наших! — мовив князь жорстоко, —
Що, хижий, де тепер твій хист?
Де врода?» — й на шолом високий
Волосся в'яже в довгий хвіст;
Свистить до коника прудкого;
Веселий кінь біжить і рже.
Наш витязь татя ледь живого
У торбу за сідло кладе,
А сам спішить у неспокої —
Біжить на самий верх гори,
Досяг — і радістю горить:
Летить у пишні ті покої.
Шолом уздрівши з бородою,
Як знак про переможний бій,
Снує чудних арапів рій.
Юрба невільниць боязливих,
Як привиди з усіх сторін
Біжать — і щезнуть. Ходить він
Поміж хоромів гордівлівих,
І кличе подругу свою,

Та лиш склепіння мовчазливі
Луною голос подають.
В тривозі дум нетерпеливих
Він відкриває двері в сад —
Іде, іде — і не знаходить;
Кругом все поглядом обводять —
Все мертво: всі гаї мовчать,
Пусті альтани; на строминах,
Вздвж берегів струмка, в долинах,
Хоч би якийсь Людмили слід.
Нічого й слух його не чує.
Кров стигне в жилах і хвилює,
В очах темніє білий світ,
В умі з'явилися чорні думи...
«А може, з горя... туги й суму...
Хвилина... хвили...» В тих думках
Він загубився і з журбою
Поникнув сумно головою:
Його в'ялить тривожний страх;
Безрадний він, як грізна повінь,
Тьмяніє розум; дикий племін
Кохання трунку і любов
Вже знов йому бунтують кров...
Здалося — ніжна тін Людмили
Майнула на палких вустах...
В нестямі зойкнув він щосили —
І вже біжить з мечем в садах;
Людмилу криком призиває,
Від гір скеліни відриває,
Усе валить, скрізь чути грім —
З альтан й дерев тріски літають,
Містки у хвилі поринають,

Руїна вже на місці тім!
Лиш гул у горах ще лунає,
І рев, і тріск змішались в нім.
Та меч дзвенить, свистить, шугає,
Хоч весь спустошено той край —
Шалений витязь жертв шукає,
Мечем, тамуючи відчай,
Пустельний простір розсікає...
Враз — несподіваний удар
З княжни незримої збиває
Прощальний Чорномора дар...
В ту ж мить чаклунства щезла сила:
В сітках відкрилася Людмила!
Так, ніби в чарівному сні,
Нежданим щастям сторопілий,
Наш витязь їй упав до ніг
І палко пестить ніжне тіло,
Цілує руки, сіті рве,
Крізь сльози миленькою зве.
Її він будить, обнімає:
Закриті очі — спить вона,
І снів солодких таїна
Їй груди юні підіймає.
Князь в розпачі, в зажурі весь:
Зорить на діву, прагне зміни...
Та раптом чує, мов з небес,
Знайомий голос старця Фінна:

«Мужайся, князю! В дальшу путь
Сповиту сном бери Людмилу;
Знайди у серці нові сили,
Любові й честі вірним будь.

Небесний грім на злобу гряде,
І мир зійде на твердь земну —
Розбудиш в Києві княжну,
І Володимиру постане
Вона із чарівного сну».

Руслан, з напутнім словом Фінна,
Обняв дружину чарівну
І ношу ту дорогоцінну
Несе з гори у низину,
Де сніг лишень, мороз та іній.

Князь їде... Карлик — за сідлом.
Вже сніг позаду й зла кубло;
В його руках лежить Людмила:
Сія, як вранішня зоря,
І на плече богатиря
Спокійно голову схилила.
Волоссям, звитим у кільце,
Пустельний вітер ніжно грає;
Щораз вві сні вона зітхає,
І часто змучене лице
Миттєво мальвою палає!
То мрій любовних таїна
Руслана образ їй являє,
І в млоснім шепоті вона
Ім'я кохане вимовляє...
Він, у солодкому вогні,
Її таємний ловить подих,
Посмішку й сльози уві сні,
Тамує в серці жаль і подив.

Тим часом, долами й лісами,
І вдень, і темними ночами,
Наш витязь їде безустанно.
Далеко ще їх край жаданий,
А діва спить. І юний князь
Ревниво думає нараз:
«Невже той страдник, дідьком даний,
Дружину тільки сторожив
І лиш у цноті споглядання,
Спинивши похоті бажання,
В блаженстві Еросу служив?»
Чернець, що в пам'яті носив
Перекази для віршування
Про славу, що здобув наш князь,
В тім запевняє сміло нас:
І вірю я! Живе до рання
В нас нерозділене кохання:
Це насолода лиш на час.
Пастушки! Сон княжни-дівиці
Не схожий був на ваші сни
Пори томливої весни,
На мураві, в тіні вербиці.
Я пам'ятаю той лужок,
Де ріс березовий гайок...
Світився місяць величавий...
Пізнав я Ліди сон лукавий:
Свою невинність їй віддав
З легким, тремтливим і поспішним
Цілунком, та не розігнав
Її дрімоту небезгрішну...
Та годі! Тож не дивина:
Юнацькі любовці з розваги —

П. Домгук

Оту утіху і звитягу
Туманом вкрила давнина;
Тепер займуть мою увагу
Злий Чорномор, Руслан й княжна.

Під ноги стелиться рівнина,
Забута Богом в глушині,
На небосхилі вдалині
Чорніє випукла вершина
На фоні неба синяви.
Побачив князь — і здогадався,
Що їде він до голови.
Скоріше кінь баский помчався.
Вже видно лоба й грубий ніс.
Вона зорить недвижним оком;
Волосся, ніби чорний ліс,
Порослий на чолі високім.
Лице, з печаткою журби,
Свинцевим полиском покрите,
Вуста запечені відкриті,
Страшенні зуби, як дуби...
Над ледь живою головою
Останній день уже тяжів.
До неї витязь прилетів
З поганцем в торбі і княжною.
«Добрідень, голово! — гукнув, —
Я тут! І ось твій ошуканець!
Поглянь у торбу: тать — наш бранець!»
На ту жадану новину
Вона раптово оживилась,
На мить свідомість пробудилась,
Очам вернулась бистрина:

Поглянула і застогнала...
Впізнала витязя вона
І брата з жахом упізнала.
Надулись ніздрі, на щоках
Багровий пломінь народився,
В його вмираючих очах
Останній гнів відобразився.
У землю впершись кадиком,
Вона зубами скреготала
І брату стерплим язиком
Неясний докір лепетала...
Уже її в той самий час
Кінчалось тяжке страждання:
Чола миттєвий пломінь гас,
І хрипло слабшало дихання,
Спадав на очі сивий мор...
Невдовзі князь і Чорномор
Уздріли смерті клекотання...
Вона спочила вічним сном.
В мовчанні витязь віддалився.
Дрижачий карлик за сідлом
Не дихав і не ворушився,
По-чорнокнижному тайком
Старанно демонам молився.

На схилах темних берегів,
Де бігла річка безіменна,
У затишку густих лісів
Над хатою ледь дах стримів,
Сховавшись у гілках зелених.
Довкола з очерету тин,
І річка, стримуючи плин,

Садиби хвилею торкалась
І ту місцину омивала,
В піску лишаючи бурштин.
Долина в тих місцях таїлась
В природі дивній неземній;
Здавалося, що тиша в ній
Ще споконвіку воцарилась.
Руслан призупинив коня:
Довкола тихо й даль безмежна;
І від світаючого дня
Долина з гаєм прибережним
Крізь вранішній світилась дим.
Руслан на луг княжну знімає,
Сідає поруч і зітхає
Зі смутком щемним і німим.
Враз бачить він перед собою
Вітрило смирне на човні
І чує пісню вдалині
Над тихоплинною рікою.
Рибалка невід тягне з хвиль,
На весла злегка налягає,
Пливе між прибережних брил,
До хижі човен направляє.
І бачить добрий князь Руслан:
Ось човен берега сягає;
Із хати раптом вибігає
Дівця юна; ніжний стан,
Розпущені недбало коси,
Бездонні очі в хвилях вій,
І голі груди й ноги босі —
Все миле, все полонить в ній.
І ось вони, обнявшись ніжно,

На луг сідають край води,
І пестить тіло білосніжне
В нестямі хлопець молодий.
Та, в здивуванні і мовчанці,
Кого ж в щасливому коханці
Наш юний витязь впізнає?
То був Ратмир, котрий у славі,
В любові і війні кривавій
Суперником Руслану є.
Хан покохав пастушку юну,
Забув смак слави та звитяг
І до Людмили почуття
В обіймах ніжної красуні.

Герой наблизився, і вмить
Відлюдник впізнає Руслана.
Лунає крик. Встає, летить...
І князь обняв вже мирно хана.
Герой спитав: «Що бачу я?
Чого ти тут, чому зоставив
Тривожну славу у боях
І меч, котрий тебе прославив?»
«Мій друже! — відповів рибак, —
Душа втомилася від слави,
І меч повісив я на гак.
Повір, що любощів забави,
Долина, де ліси і трави,
Миліші серцю у стократ.
Я втратив спрагу брані нині
І не плачу війні данини,
Мені більш не потрібна рать.
Я все забув, мій друже милий,

Все, навіть посмішку Людмили».
«Люб'язний хане, я тим рад! —
Сказав Руслан, — вона зі мною».
«Хіба можливо? Бог з тобою!
Що чую? Руська тут княжна...
Вона з тобою, де ж вона?
Дозволь... та ні, боюсь я зради;
Я іншу милу покохав.
Тепер вона моя відрада:
Я душу й серце їй віддав.
Вона — життя мені і радість!
Вона мені вдихнула знов
Мою розтрачену любов,
І дарувала ніжну спраглисть.
Даремно щастя обіцяли
Вуста краль з чарами для втіх;
Дванадцять дів мене кохали:
Я задля неї кинув їх.
Покинув терем їх веселий,
В тінявім прихистку гаїв;
Склав гострий меч, шолом дебелий,
Забув про славу й ворогів.
Відлюдник мирний, невідомий,
Лишившись в первісній глуші,
Я тут живу, як в себе вдома,
Вона ж, як промінь для душі!»

Пастушка мила і кохана
До щирих прислухалась слів
І ніжним поглядом з-під брів
Все задивлялася на хана.

Ратмир й Руслан на берегах
До ночі темної сиділи
Із щирим серцем на вустах —
Години танули й летіли.
Чорніє ліс, в п'їтьмі гора;
Зійшов вже місяць — тихо стало;
Герою в путь давно пора.
Закутавши у покривало
Людмилу сплячу, наш Руслан
Іде і на коня сідає.
Задуманий безмовний хан
Душею вслід йому злітає,
Звитяг і слави на весь світ,
Кохання й радості бажає...
І думи гордих юних літ
На серці з сумом оживають.

Чого ж то доля не дала
Моїй такій мінливій лірі
Незриму силу, щоб могла
Геройство славити лиш в мирі,
Любов та дружбу давніх літ?
Сумної істини піїт,
Чому я мушу для потомства
Пороки й злобу оголяти,
Таємні справи віроломства
В піснях правдивих викривати?

Княжни шукач — Фарлаф негідний,
Що хіть до слави якомсь мав,
Тихенько жив, їв-пив і спав

На землях дальніх і погідних —
Ховався і Наїну ждав,
І урочистий час настав.
Чаклунка перед ним явилась,
Прорікши: «Впізнаєш, хто я?
Пора прийшла, сідлай коня!»
І раптом кішкою зробилась,
Стежками хмурими пустилась
Нечутним бігом хижих лап.
За нею слідує Фарлаф.

Долина тиха вже дрімала
В нічний одягнута туман,
На місяць хмари набігали,
Мінилось небо і курган
Миттєвим блиском осявало.
Під ним безмовний наш Руслан
Сидів з печальною нудьгою
Над сном повитою княжною.
Любовних дум прилинув сонм,
Надія віру надихала,
І непомітно віяв сон
Над ним холодним опахалом.
До милої, що міцно спала,
В дримоті млосній пригорнувсь
І, нахилившись головою
До ніг княжни, за мить заснув.

І сниться віщий сон герою:
Людмила ніжна молода
Біля провалля з глибиною
Стоїть мовчазна і бліда...

Нараз красуня десь щезає,
Стоїть над урвищем лиш князь...
Благальний голос раз у раз
З безодні тої долітає.
Руслан за нею стрімголов
Летить униз в пільмі глибокій;
Аж раптом бачить: ось він знов
У княжій гридниці високій.
Великий князь в юрбі гостей
Сидить за вбраними столами
І жде сподіваних вістей
В гурті з дванадцятьма синами.
В очах його палає гнів,
Як в день жахливий розставання,
І всяк зі страху занімів, —
Не смів порушити мовчання.
Затих веселий шум гостей,
Не ходить чаша круговая...
Він бачить посеред людей
В бою полеглою Рогдая.
Убитий, як живий сидить,
І мед п'є з келиха духмяний,
Сміється, їсть і не глядить
На сторопілого Руслана.
Князь вздрів і молодого хана,
І друзів, й недругів... враз він
Десь чує гусел передзвін
І голос віщого Бояна,
Співця героїв і забав...
Вступає в гридницю Фарлаф,
Веде за руку він Людмилу;
Та старець руки тужно склав,

І погляд згас йому безсило.
Князі, бояри поруч ждуть,
Мовчать, пригнічені журбою.
Враз щезло все — смертельний дух
Окутав сонного героя.
Важка дрімота, наче тінь,
Закрила марева завісу,
В сльозах від хвили сновидінь
Князь мучиться, та сон зловісний
Не в силах перервати він.

Ледь світить місяць над горою;
Гаї сповилися пільмою,
Долина в мертвій тиші спить...
А зрадник на коні спішить.

Йому відкрилася поляна:
Похмурий бачить він курган;
В ногах Людмили спить Руслан,
І ходить кінь навкруг кургану.
Фарлаф із острахом глядить;
В тумані відьма десь щезає,
Завмерло серце, він тремтить,
З холодних рук вузду пускає,
Меча дістав і остовпів:
Гадав, як витязя без бою
Зненацька розсікти навіл...
Під'їхав ближче. Кінь героя,
Недобре чуючи, скипів,
Заржав і тупнув. Знак даремний!
Руслан не чує — сон буремний
Над ним чудовиськом тяжів.

Фарлаф, нацькований старою,
У груди бідному герою
Вштрикає тричі гостру сталь...
І мчить настрашений у даль
Зі здобиччю наддорогою.

А знепритомнілий Руслан
Всю ніч морився під горою.
Минався час. І кров рікою
Текла із величезних ран.
На ранок зір відкрив туманний,
Від болю тяжко застогнав,
Заледве голову підняв,
Поглянув на криваві рани
І впав додолу бездиханний.

ПІСНЯ ШОСТА

Велиш мені, мій друже ніжний,
На лірі легкій і маніжній
Співати давніх небилиць
І музи вірній сльози лить
У час натхнення на дозвіллі...
Ти ж знаєш, подруго: свавілля
Й неслави стримуючи гнів,
Твій друг, блаженством оп'янілий,
Забув про труд душі і тіла
І дорогої ліри спів.
Від гармонійної забави,
В солодкій млості, я відвик...
Тобою дишу — лаврів слави
Мені не зрозумілий клик!
Таємний геній більш не плодить
Ні вимислів, ні млосних мрій.
Любов і спрага насолоди
Заполонили розум мій.
Та ти велиш, бо ти любила
Легенди співані мої —
Любові, слави і борні;
Мій богатир, моя Людмила,
Князь-старець, відьма й чародій
І Фінна доля небувала —
Усе це так тебе займало.
Той лепет слухаючи мій,

Ти часом з усміхом дрімала;
Та інколи з-під темних вій
Свій погляд на мені спиняла...
Рішусь: твій серцем говорун,
Торкаюсь знов лінивих струн;
Мощусь в ногах твоїх і знову
Бриньчу про князя пісню нову.

Та що сказав я? Де Руслан?
Лежить він мертвий в чистім полі:
Стекла вже кров, не чує болю,
Вже крук над ним зорить до ран,
Замовкнув ріг, без руху лати,
Без полисків шолом кошлатий!

Довкола князя ходить кінь,
Схиливсь в зажурі головою,
Зник блиск очей — в них смутку тінь!
Кінь не шукає за травною,
Не тішиться, не скаче він
І жде, коли Руслан зірветься...
Якби був поруч добрий Фінн!..
Чи князя меч ще здійметься?

А Чорномор? Він ще дрімав
У торбі, відьмою забутий,
І ні про що в той час не знав;
Сердитий, сонний і надутий
Княжну і витязя мого
Він проклинав з нудьги злобливо.
Та щось стривожило його:
Він з торби виглянув — о диво!

Вночі хтось витязя убив,
В калюжі крові залишив.
Нема Людмили — пусто в полі.
Чаклун від радості ожив —
Гадає: сталось, я на волі!
Та помилявся демон зла.

Тим часом, відьмою натхненний,
З Людмилою, як навіжений,
Летить до Києва Фарлаф:
Долає вже останні милі;
Вже перед ним дніпровські хвили
В знайомих пастівнях шумлять;
Вже видно златоверхий град;
Вже лиходій по граду мчить,
І, наче на переверот,
На хвилі радості народ
Валить за вершником, спішиться;
Біжать порадувать отця:
І ось вже зрадник край двірця!
Князь-сонечко в дворі тим часом
І мучиться, й зігхає часто,
Важкий несучи долі хрест,
Не хоче їсти, ані спати,
Здіймає руки до небес.
Довкола — витязі пихаті.
Враз чує: раді крики десь...
Гучнішає веселий гомін;
Відкрились двері: перед ним
З'явився воїн невідомий.
Всі встали з шепотом глухим,
Враз зашуміли, всяк тісниться:

«Людмила тут! Фарлаф... чи сниться?»
Змінившись на лиці ураз,
Встає із крісла радий князь,
Спішить натужною ходою
До довгожданої доньки.
Підходить, отчою рукою
Торкнути хоче вид тонкий,
Та донечка чуття не має
І, зачарована, дрімає
В руках у вбивці — двір глядить
На князя в смуті і чеканні,
А князь на витязя зорить
У запитальному мовчанні.
Той хитро перст до вуст приклав:
«Людмила спить, — усім сказав, —
Я так знайшов її недавно
В пустельних муромських лісах
У злого щезника в руках.
Там учинилось діло славно:
Три дні ми билися; луна
Довкола гори потрясала;
Він впав, а юная княжна
Мені вже сонною дісталась.
І спинить хто цей дивний сон?
Коли настане прокидання?
Не знаю — в долі той закон!
А нам — терпіння і чекання
І лиш на Бога сподівання!»
Невдовзі та фатальна вість
На крилах чутки полетіла;
Народом з близьких й дальніх місць
Князівська площа закипіла.

Печальний терем всім відкривсь,
І все людський потік бурлив
Туди, де на одрі високім —
Парчева ковдра, а на ній —
Княжна лежить у сні глибокім.
Князь хоче зняти порчу їй:
Ридають ліри; звуки трубні,
Ріжки, тимпани, гусла, бубни
Гримлять над нею. Старець-князь
Тяжкою тугою пройнявсь,
До ніг Людмили сивиною
Туливсь з безмовною сльозою,
А біля нього блід Фарлаф:
В німім розкаянні, в досаді
Тремтить, бо страх його здолав.

Настала ніч. Ніхто у граді
Очей безсонних не змикав.
Всі сперечалися, юрмились:
Про чудо всяк своє казав,
І юний муж про жінку милу
В світлиці скромній забував.
Та тільки місяць щез дворогий
У світлі ранньої зорі,
У Києві — нова тривога:
Шум, крики, паніка в дворі.
На сполох б'ють в страху кияни,
Зорять зі стін богатирі
І бачать: в сивому тумані
Шатри біліють при Дніпрі;
Щити горять загравним блиском;
Мчать полем вершники вже близько;

Вози здіймають чорний прах.
Двигтить земля від гулу бігу.
Палають ватри на горбах.
Біда: набігли печеніги.

На ту годину віщий Фінн —
Володар духів, злу заслін —
У пущі тихій і безкрайній
Із чистим серцем дожидав,
Щоб доленосний день фатальний,
Давно завбачений, настав.

У глушині степів горючих,
За дальнім пасмом диких гір,
Житла вітрів і бур гримучих,
Куди і відьми смілий зір
Зирнути в пізній час боїться,
Долина дивная таїться.
В долині тій — два джерела:
Одне б'є хвилию живою —
Дзюрчить камінням до русла,
Те ллється *мертвою* водою.
Довкола тихо, бурі сплять,
Весняний холодок не віє,
Столітні сосни не шумлять,
Не в'ються птахи, лань не сміє
У спеку пити з джерела;
І пара духів, світ відколи,
Безмовним поглядом довкола
Дрімучий берег стерегла...
Враз взявсь десь Фінн: мов подорожній,
Дістав два глечики порожні,
На духів глянув, як орел,

І ці вмить зникли десь безсилі.
Він нахилився до джерел,
Занурив глечики у хвилі;
Наповнив, в небі десь пропав
І опинився враз миттєво
В долині, де Руслан лежав
Весь у крові і безжиттєвий.
Він став над лицарем, спішить,
Побризкав *мертвою* водою,
І рани затягнулись вмить,
І — чудо! Труп розцвів красою.
Тоді водицею *живою*
Героя старець покропив,
І жвавий, повний нових сил,
Життя і юності з жагою
Встає Руслан, на ясний день
Очима спрагло споглядає,
Немов жахливий сон лишень
Минуле перед ним зринає.
Та де Людмила? Тільки він!
І серце знову завмирає.
Враз він здригнувся — то віщий Фінн
Його вже кличе й обіймає:
«Мій сину! Збувся долі плин!
Тебе блаженство вже чекає,
І кличе в бій кривавий вир.
Твій грізний меч бідою гріє;
Зійде на Київ тихий мир,
І там вона тобі постане.
Ось перстень чарівний візьми:
Торкнешся ним чола Людмили,
І щезнуть чарів темні сили,

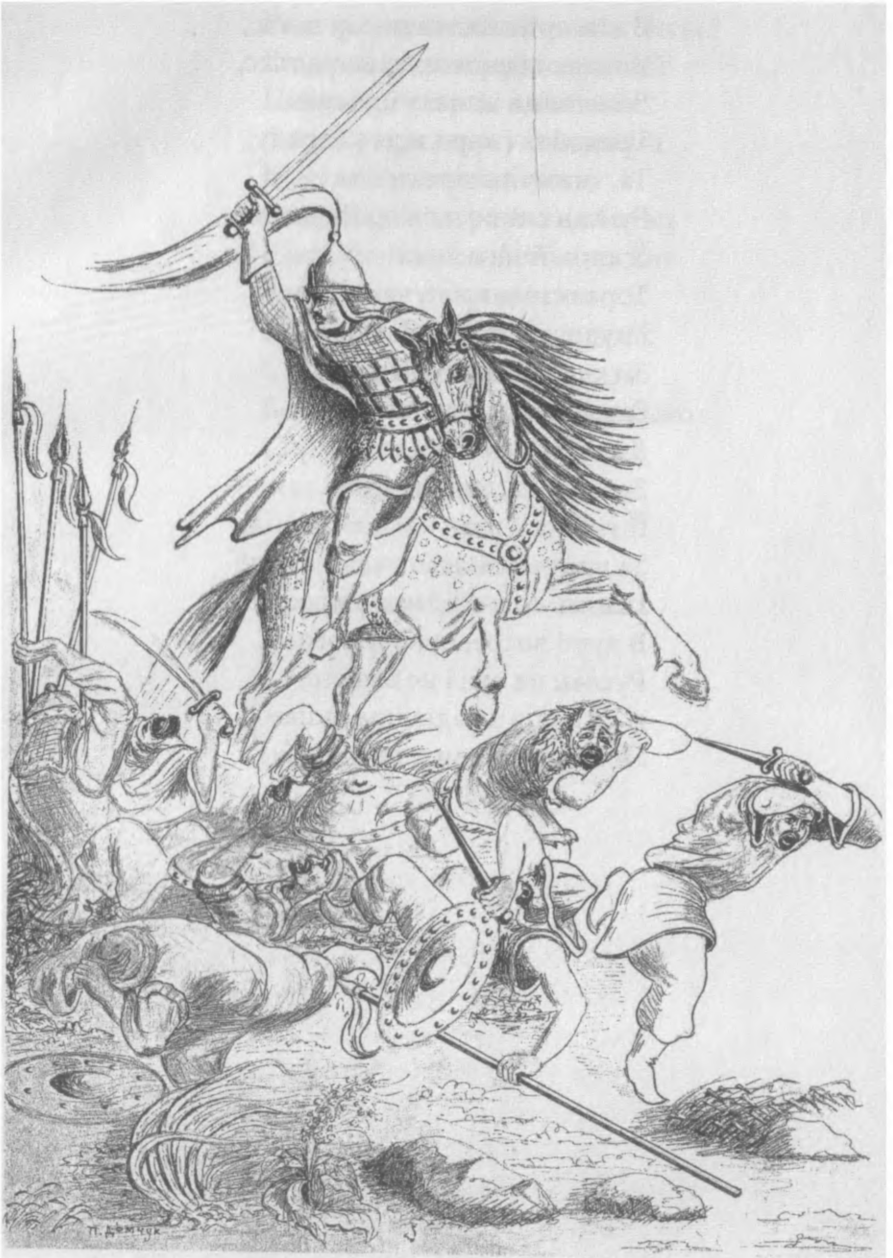
А ворог вмиється слізьми.
Настане мир, злоба загине.
І будьте гідні щастя, сину!
Прощай надовго і молись!
Дай руку... там, на небі синім —
Не перш — ми стрінемось колись!»
Сказав і щез. З такого дива
Князь із захопленням німим,
Воскресши з мертвих, жалісливо
Здіймає руки вслід за ним...
Та тихо всюди в чистім полі —
Руслан один лиш на роздоллі.
Ген скаче з бранцем за сідлом
Русланів кінь нетерпеливий;
Прибіг і рже, і в'ється грива.
Готовий князь, вже він верхом,
Вже він летить живий, здоровий,
Поля долаючи й діброви.

Тим часом сором і ганьбу
В облозі Київ представляє!
Ворожу знаючи злобу,
Народ у паніку впадає.
На стінах, баштах всі стоять:
Зі страхом ждуть небесну кару
І стогін боязко таять,
Бо ворогів силенна хмара.
Сам біля донечки сидів
Князь Володимир у молитві,
І мужній сонм богатирів
Дружини відданих князів
Збирався на криваву битву.

І день настав. Рої врагів
Ледь світ посипались з горбів;
І неприборкані дружини
Валами хлинули з рівнини
І потекли до стольних стін.
У граді сурми заgrimіли,
Бійці у лавах полетіли
Назустріч раті дикій тій.
Зійшлись — і заварився бій.
Зачувши смерть, заржали коні;
Пішли гатить мечі по броні.
Зі свистом хмара стріл звилась,
Рівнина кров'ю залилась.
Прожогом вершники помчались,
Дружини кінні вмить змішались.
Зімкнувшись у щільну стіну,
Зі строем стрій веде війну.
Із вершником там піший б'ється,
Там кінь наляканий несеться.
Той кличе в бій, а той — побіг.
Там руський впав, там — печеніг.
Той впав, забитий булавою.
Той гине, вражений стрілою,
А той, придавлений щитом,
Сконав під кінським копитом...
І бій точився аж до ночі.
Ні враг, ні руський не здолав!
За тими, хто в крові лежав,
Бійці склепили сонні очі.
Спав міцно руський й кочовик,
Лиш де-не-де на полі битви
Конаючих ще чувся крик
І руських витязів молитви.

Блідніла рання тінь лишень,
Сріблилися дніпровські води,
Сумнівний починався день
На затуманеному сході.
Ясніли пагорби в лісах,
І прокидались небеса.
Над полем бранним мла стояла,
Страшне побоїще дрімало...
Враз сон урвався: вражий стан
В гучній тривозі стрепенувся,
Раптовий клич лункий почувся;
Збентежились серця киян;
Біжать на стіни біля брами
І бачать: в полі між врагами,
В блискучих латах, як в огні,
Чудесний витязь на коні
Сурмить і носить докола,
Мечем рубає, ріже й коле...
То був Руслан! Як Божий грім,
Наш витязь впав на бусурмана;
Постав, мов кара над усім,
В юрбі наляканого стану.
Де меч здійме лиш грізну січ,
Де кінь сердитий лиш промчиться,
Скрізь голови злітають з пліч,
І з гвалтом ряд на ряд валиться.
Одним моментом бранний луг
Покривсь горбами тіл кривавих,
Живих, роздавлених, безглавих,
Громаддям списів, стріл, кольчуг.
На трубний звук, на голос бою
Дружини кіннії слов'ян

Помчались по слідах героя,
Стялись... і гине бусурман!
Жах обіймає печенігів;
Годованці стрімких набігів
До себе кличуть скакунів,
Чинити опір сил не мають
І з диким зойком утікають
Від грізних київських мечів.
Біжать ті жертви пекла стадом;
Їх сонми руський меч разить.
Радіє Київ... Та по граду
Могутній богатир летить,
В десниці держить меч побідний,
Спис гострий сяє, як зоря,
Кольчуга у крові вся мідна,
З шолома борода ширя.
Летить, окрилений в надії,
По стогнах шумних в княжий дім.
Народ у захваті радіє,
Гордиться витязем своїм,
І князя радість охопила.
В безмовний терем входить він,
Де сном таємним спить Людмила.
Князь Володимир, наче тінь,
В ногах її стояв насилу.
Він був один. Товаришів
Війна забрала в бій кривавий.
Та з ним Фарлаф, чужий до слави,
Ворожих осторонь мечів,
Зневаживши фатальність стану,
Стояв на варті в тужний час.
Злочинець лиш уздрів Руслана,

В нім кров застигла, зір погас,
В устах відкритих згинув глас,
Впав ниць із жаху і досади...
Тремтить і кари жде за зраду!
Та, знаючи секрети зла,
Руслан спішиться до Людмили,
Її спокійного чола
Торкається каблучки сила...
І чудо: юная княжна
Зітхнула і відкрила очі!
Здавалось, нібито вона
Дивується з такої ночі;
Здавалося, той дивний стан
Її гнітив... ледь мучив сумнів,
Та враз впізнала — це Руслан!
І князь — в обіймах у красуні.
В душі воскреснувши вогнем,
Руслан не чує і не бачить,
А старець з радісним лицем,
Обнявши милих, тихо плаче.

Чим скінчу спів? Що дасть Пегас?
Вгадаеш ти, мій друже милий!
Неправий старця гнів погас.
Фарлаф при ньому і Людмилі
В ногах Руслана об'явив
Свій стид і хмуре лиходійство.
Щасливий князь його простив.
Без бороди і чародійства
Був взятий карлик у двірець;
І, бід святкуючи кінець,
Великий князь в дворі поважно
Справляв бенкети для рідні.

Діла давноминулих днів,
Легенди древності звитяжні.

Е П І Л О Г

Так, світу житель й раб кохання,
У тиші дум й марнот людських,
На лірі славив я слухняній
Легенди древні і казки.
Співав і забував про біди
Сліпого щастя й ворогів,
І зради вітряні Доріди,
Пліток дурних нещадний гнів.
На крилах вигадки мій розум
Ширяв за обрії земні,
Тим часом, як незримі грози
Збирали хмари злі мені.
Я гинув... Та святий хранитель
Тих ранніх і бурхливих днів —
Дух дружби вірної — цілитель
Душі вразливої до слів —
Порятував: вмолив негоду
І повернув у серце мир;
То він зберіг мені свободу —
Палкої юності кумир!
Забутий світом без причини,
Удалині від невських вод,
Тепер дивлюсь я на вершини
Кавказьких гір і їх народ.
Над тими скелями крутими,
На схилах кам'яних стромин,

Чуттями повнюся німими
І дивом чарівних картин
Природи дикої хмурної.
Як і колись, душа весь час
Ятриться думою журною —
Та жар поезії погас.
Дарма лиш вражень я шукаю:
Минулись вірші і пісні
Пори любові й дивних снів —
Мене ніщо не надихає!
Захоплень день короткий стік,
І заховалася навік
Моя богиня, що співає...

ПРО АВТОРА ПЕРЕКЛАДУ

Павло Андрійович Домчук народився 25 січня 1944 року в селі Шибена Теофіпольського району на Хмельниччині. У 1961 році закінчив місцеву середню школу із золотою медаллю. Працював у колгоспі «Поділля», в місцевій школі, відслужив у війську. З 1967 року — студент Тернопільського державного медичного інституту. Іменний стипендіат. Обрав спеціальність хірурга.

По закінченню інтернатури з хірургії був направлений на роботу в Борщівську ЦРКЛ, де працює і сьогодні. Дитячий хірург, уролог вищої кваліфікаційної категорії. Нагороджений медаллю за «Трудову доблесть».

Павло Домчук — турботливий і люблячий чоловік, батько та дідусь. Разом з дружиною Лесею Андріївною (лікарем-психіатром) виховали сина Андрія та доньку Наталю, які пішли стопами батьків і стали лікарями. Найбільша радість для лікаря і поета: улюблена робота, родинне тепло і онуки — Софійка, Улянка і Павлик.

Високий професіоналізм лікаря тісно переплітається з тонкою поетичною душею. Ще студентом писав сценарії для КВК, віршував. Його гуморески і філософські твори публікувалися в журналі «Перець», Тернопільській обласній газеті «Вільне життя плюс». А пісні: «Польове джерело», «Троянда червона», «Вже вечірня зоря», «Останній дзвоник», «Пісня про Борщів», «Зачаровані мрії» на музику відомих в Україні самодіяльних композиторів Ярослава Злонкевича, Григорія Гоцька та Богдана Мандрика виконує аматорський хор райлікарні, соліст хору Богдан Гуцалюк, солісти районного будинку культури Марія Кашуб'як та Марія Храпчинська. Та й сам Павло Андрійович — активний учасник хору при центральній районній лікарні Борщєва.

Ідея перекладу творів О.С. Пушкіна виникла в П.А. Домчука під впливом висловлювань окремих політиків про те, що пушкінська поезія ніколи не звучатиме українською мовою.

Наскільки вдався цей задум — судити читачам.

Літературно-художнє видання

Олександр Сергійович Пушкін

РУСЛАН І ЛЮДМИЛА

Український переклад *Павла Домчука*
Передмова *Михайла Шевченка*

Літературний редактор Михайло Шевченко
Ілюстрації Павла Домчука
Художнє оформлення Сергія Юзика
Відповідальний за випуск Олег Сікало

Надруковано до друку 20.08.2011. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Minion. Друк офсетний.
Наклад 1000 прим. Умовн. друк. арк. 6,51.
Обл.-вид. арк. 4,56.

Видавництво «ЛІЛЕЯ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №2497 від 17.05.2006 р.

Вул. Текстильна, 7, м. Тернопіль, 46020
тел. (352) 527354, e-mail: admin@lileya.tr.ukrtel.net

*Автор висловлює щирю подяку
Івану Степановичу Ільчишину
за допомогу у виданні цієї книжки*

П 91 **Пушкін О.С.** Руслан і Людмила / Переклад з російської
Домчука П.А. — Тернопіль: Лілея, 2011. — 112 с.
ISBN 978-966-2392-17-3

Книга, яка виноситься на суд читача, — новий переклад українською мовою безсмертного твору великого російського поета Олександра Сергійовича Пушкіна «Руслан і Людмила». Автору перекладу, Павлу Домчуку, вдалося досягти звучання пушкінської поезії українською мовою завдяки чудовим знахідкам відповідності оригіналу в скарбниці невичерпних дарів нашої материнської мови: такої мудрої і повчальної з вуст старого Фінна, ніжної і пестливої для закоханих, співучої і барвистої в описі картин природи, дотепної та іронічної, коли йдеться про людські слабкості, суворої і нещадної щодо ворогів.

ББК 84(4Рос)

ISBN 978-966-2392-17-3

9 789662 392173 >